

Darai Hajnalika (1987–2019):

Az ókori kultúra és a brit gyarmatosítás hatásai a mai Indiában³⁷¹

1. Bevezetés

India az egyik legnagyobb történelmi múlttal rendelkező kultúra birtokosa, hordozója, és ennek ma is nyilvánvaló, látható jelei vannak. Az indiai emberek mentalitása, életfelfogása az ókorban lefektetett szabályokon nyugszik még a XXI. században is. Emellett viszont – mivel India a világ második³⁷² legnagyobb népességű állama – nem mehetünk el szó nélkül, és fel kell készülnünk rá, hogy az ország tanulmányozása közben további kérdésekkel, meglepő összefüggésekkel és váratlan fordulatokkal szembesülünk, valamint az egész világ számára szolgáló tanulságokat vonhatunk le. Ezért mutatkozott igen izgalmasnak a szakdolgozatom témájának választott tárgykör.

Azért választottam tehát e távoli, izgalmas országot közelebbi vizsgálat tárgyául, hogy megpróbálkozzam úgy bemutatni e csodálatra méltó kultúra kevésbé ismert összetevőit, összefüggéseit, hogy magyarázattal szolgáljak a híradásokban szereplő jelenségek háttéréről, oszlassam a felszínes híresztelésekből származó előítéleteket, tévedéseket. És valamennyire megmutassam, valójában milyen ország India. Nem valamiféle meggyőzés a célja a kutatásomnak India nagyszerűségére vonatkozóan, hanem a tények tudományos igényű feltárása, ismertetése és e szubkontinens iránt az érdeklődés felkeltése.

Az indiai kultúra iránti vonzalmam egy magyarországi kis faluba, Somogyvámosra történt kirándulás során kezdődött. A Krisna-völgy néven elhíresült helyen hindu hit szerint élő emberek laknak. Elkápráztatott a hely varázsa, a sokszínű épületek, ruhák, és az emberek felfogása az életről. Az ott élők önfenntartásra törekedve, saját maguk állítják elő az alapvető táplálékokat, saját iskolát üzemeltetnek, s egy zárt közösséget formálnak.

Azóta foglalkoztat a kérdés, hogy mi az összefüggés a mai modern India és az ókori, a történelemkönyvekben olvasható kultúrája között. Ebbéli kutatási 'előmenetelemhez' pedig nagyban hozzájárult még egy németországi látogatásom is, minek során megismerkedhettem olyan indiai filmekkel, melyeket Magyarországon akkor csak kevesen ismertek és néztek. A 'bollywoodi' filmgyár ma már sokkal több filmet készít, mint a jóval ismertebb hollywoodi, de ezek egyelőre a világ csekély részét hódították meg, valószínű a jellegzetes, csak Indiára jellemző képi világ és mondanivaló miatt. Engem viszont egyből megragadtak e filmek, és érdekelni kezdett kulturális háttérük.

Még egy fontos momentum az életemből, hogy szembesülhettem egy indiai ember szokásaival, amikor sikerült összebarátkoznom krakkói tanulmányutam során egy ott tanuló fiatalemberrel, akivel többször hosszasan társalogtunk különböző témákról.

Mindebből látszik, hogy véletlenszerűen ugyan, de valamilyen módon elég sokszor megjelent életemben az indiai kultúra, és ez vezetett el ahhoz, hogy a szakdolgozatomat is ebből a témából írjam. Természetesen jelenleg még én is a kezdeti fázisában járok e hatalmas, összetett kultúra megismerésének, tudatában a vele való behatóbb foglalkozás nehézségeinek,

³⁷¹ A Kodolányi János Egyetem Társadalomtudományi Tanszékén 2009-ben Nemzetközi kapcsolatok szakon megvédett szakdolgozat. Konzulens Nagyné Dr. Rózsa Erzsébet.

³⁷² Amde a korábbi Indiából kivált két iszlám országgal, Pakisztánnal és Bangladdesszel együtt már 100 millió lakossal túlszárnyalják Kínát. (Azóta India egyedül is a világ legnépesebb országává vált. – *A szerk.*)

de ha nem is tudom teljes mértékben összefoglalni ebben a keretben, remélem, hogy amit róla leírok, az kicsiny részeként is jól fogja tükrözni az indiai kultúra egészét. Hiszen aki ott él, az sem ismerhet ilyen nagy országból és sokrétű kultúrából minden kis momentumot, de ő az érzéseire, belső jellemére hagyatkozhat, a születésével örökölt közösség jellegzetességekre alapozva. Ugyanakkor reménykedem, hogy ha e rövid dolgozatban csak a töredékét tudom is feltárni az Indiáról felfedezhetőknél, az mind része lehet egy képzeletbeli utazásnak abba a világba, és minden új információ érdekes és egyben furcsa lesz mindnyájunk számára, akik nem ott élünk.

Kutatásom célja, hogy felfedjem, mennyiben határozzák meg még ma is az emberek mindennapjait a különböző történelmi folyamatokban kialakult és máig továbbélő értékek és a vallás miként közvetíti ezeket felénk. Ezeket különböző témakörök tárgyalása során fogom kifejteni. Előbb egy rövid, tömör történelmi és vallási áttekintést adok India életéről, az utána következő fejezetekben pedig olyan, a mai modern életükhöz vezető témákat fogok tárgyalni, mint a függetlenségi harc tanulságainak folytatódása a külpolitika, a kormányzat vagy éppen az emberek mindennapjaiban.

2. Történelmi áttekintés

2.1 Harappai civilizáció

India mai létének tanulmányozásához először is szükséges tisztában lenni néhány történelmi adattal, amelyek nagyban befolyásolták az ország, vagyis eleinte az ottani államok közösségének alakulását. Azt nem kívánom részletesebben kifejteni, hogy maga az Indiai-félsziget hogyan alakult ki a földtörténet során, inkább az emberiség megjelenése, működése kérdéskörével foglalkoznék azon a területen.

A legelső olyan konkrét nyomokat, miszerint ember járhatott azon a vidéken, az i. e. 7. évezredre³⁷³ teszik a kutatók. Az utána következő időszakról is maradtak emlékek a régészeti feltárások alapján. Ezek néhol vadászattal, halászattal való foglalkozásról, néhol földművelő, állattartó életmódról árulkodnak.³⁷⁴ A félsziget területe már akkor megosztott volt.

Az első, tömegesen megjelenő települések, és maga az Indus-völgyi civilizáció kezdetének az i. e. 4. évezredet³⁷⁵ határozták meg. A más néven harappai civilizációra (1. melléklet) a kő, a réz, az agyag használata, földművelő, állattenyésztő életmód, fazekasság és kereskedelem volt jellemző.³⁷⁶

2.2 Az indo-árják megjelenése

Egy új fejezet a szubkontinens életében a katonai hódító indo-árják megjelenésével kezdődött el, ami az őslakosok életmódjára és kultúrájára nagy hatást gyakorolt. A két nép keveredésével jött létre a ma ismert hindu kultúra, amelyre a későbbiekben hatással voltak a történelmi események, mégis alapjaiban ugyanolyannak megmaradt. Számos újítást hoztak be az ország, vagyis a törzsszövetségek életébe ebben az időszakban (i. e. 2. évezredtől) mind a gazdaság, mind a vallási és a mindennapi élet tekintetében.

Kulturális szempontból fontos megemlíteni a szanszkrit nyelv megjelenését és a Védákat, amelyek a vallási szertartásokról, imákról, szent énekeikről, áldozati varázsigéikről tartalmazzak leírást. Gazdasági szempontból pedig fontos újítás a ló megjelenése, ugyanis az

³⁷³ Nem beszélünk itt az emberré válásról sem, illetve az előemberi, ősemberi korszakokról sem.

³⁷⁴ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 12.

³⁷⁵ Puskás, 1984, 12.

³⁷⁶ Tenigl-Takács, 1997, 21-26. térkép.

árja nép lovas nomád közösség volt. Ez a népcsoport hozta be a pásztorkodást is Indiába, amely sokáig a vagyon alapját is jelentette. Illetve tovább fejlődött a kézművesség, és a vaseszközök használatával új mesterségek alakultak ki. Ekkor még két társadalmi rend volt: az előkelő harcosok (ksatra) és a szabad köznép (vis).³⁷⁷

Mielőtt azonban tovább indulnánk az időben, meg kell említenem három, kulturális szempontból fontos elemet. Az első a kasztrendszer, amelyről a későbbiekben még lesz szó, de mivel erre az időszakra tehető a kialakulása, ezért itt is említést teszek róla. A kaszt nem indiai kifejezés, a portugál „casta” szóból származik, amely fajt, fajtát jelent. Ezeket a társadalmi csoportokat Indiában varna (szín) vagy dzsáti (születés) fogalmakkal illetik.³⁷⁸ Az első szint az énekmondók és áldozópapok csoportjaiból jött létre, ez a papi (bráhmana) réteg, amely később annyira felemelkedett, hogy az állami vezetésbe is beleszólása volt. A második csoport a nemesi (ksatrija) rend az ősi törzsi arisztokráciából alakult ki és a harcosok csoportját alkotta. A harmadik kaszt a szabad köznép (vaisja), tulajdonképp a dolgozók csoportja. A negyedik kaszt pedig a súdra rend, amelynek tagjai a felsőbb kasztok szolgálatában álltak, ők végezték el a tisztátalan munkákat. Azt viszont fontos megemlíteni, hogy nem okozott gondot a tagoltság elfogadása az emberek között, hiszen szent törvényként, dharmaként végezték a feladatukat.³⁷⁹

Ez a társadalmi rend azonban alapjaiban megváltoztatta az eredeti védikus világszemléletet és a brahmanista kultúra³⁸⁰ kialakulásához vezetett. Megszűnt a közvetlen kapcsolat az istenek és az emberek között, túlritualizált áldozatbemutatók alakultak ki a papi réteg vezetésével. A középpontba Brahman került, és az eddigiektől eltérő irodalmi alkotások, eposzok születtek ebben az időszakban (Mahábhárata, Rámájana). Itt beszélhetünk a tudományos gondolkodás kezdetéről is (tankönyvek, törvénykönyvek, etikai kódexek).³⁸¹

Még egy fontos említésre méltó momentum, amely tulajdonképpen a félszigeten alapvető vallás megváltozása miatt alakult ki, az új vallások megjelenése. Az ádzsívikizmus volt az első, amely bírálta a papi rend felsőbbrendűségét és az emberek szellemi egyenjogúságát hirdette. Majd a dzsainizmus és buddhizmus ma is élő formája is ennek a folyamatnak köszönheti kialakulását.³⁸²

2.3 Hódítások és az ország egységesítése, a Gupta Birodalom

A következő fontos esemény a szubkontinens életében, amely hatással volt a kultúra alakulására, a külföldi hódítók megjelenése. A perzsák, majd Nagy Sándor győzelmeinek sora északnyugaton világossá tette, hogy az indiaiak vereségének egyik fő oka a belső viszály, az egység hiánya. A külső ellenséggel vívott harcok a helyi uralkodókat arra kényszerítették, hogy egyesítsék erőfeszítéseiket.³⁸³

Ebben az időszakban a Nanda-dinasztia uralkodott Magadhában, Észak-India egyik legjelentősebb államában. Ezt az uralmat Csandragupta Maurja döntötte meg, aki Nagy Sándor helyőrségeinek kiszorításával szilárdította meg a hatalmát, létrehozva az első egységes indiai birodalmat.³⁸⁴

A dinasztia harmadik uralkodója, a legjelentősebb császárként számon tartott Asóka (Kr. e. 268–231), aki terjeszkedési politikájával elérte a Maurja-birodalom legnagyobb kiterjedését

³⁷⁷ Tenigl-Takács, 1997, 27-32.

³⁷⁸ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 33-34.

³⁷⁹ Tenigl-Takács, 1997, 39-42. Talán a későbbi európai hivatásrendiséghez lehetne hasonlítani beosztásuk elfogadását.

³⁸⁰ Tenigl-Takács, 1997, 43-46.

³⁸¹ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 42-43.

³⁸² Tenigl-Takács, 1997, 47-52.

³⁸³ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 49-51.

³⁸⁴ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 51-53.

(2. melléklet). Szervezett közigazgatás, faluközösségi termelés, fejlődő kézműipar és kereskedelem, és buddhista vallási alapok jellemezték ebben az időszakban a birodalmat.³⁸⁵

A dél-indiai területekről kevesebb forrás maradt ránk. Ami a témánk tárgyalása szempontjából fontos, hogy a kereszténység – amely az északi területekre csak a brit befolyással jelenik majd meg – igen korán, az 1. században behatolt India déli részeire.³⁸⁶ Összefügghet ezzel, hogy az eredeti békés őslakosság jelentős része ide húzódott vissza még annakidején az árja hódítás elől.

A következő dinasztia, amelyet fontos megemlíteni, a Gupta dinasztia (317–467).³⁸⁷ A második uralkodónak, Szamudraguptának a déli hódításai jelentős bővítést eredményeztek az ország területében, s újra egységes birodalom alakult ki (3. melléklet). A tudomány és a művészet fejlődése új lendületet vett, tudományos központokat, egyetemeket alapítottak az ismeretek bővítése céljából. Veszélyt jelentett azonban az egységre a fehér vagy eftalita hunok betörése az országba. Az utolsó Gupta uralkodó, Szkandagupta jelentős sikereket ért el a feltartóztatásukban, halála után azonban a dinasztia hatalma meggyengült és részben ennek, részben a hun hódításnak köszönhetően a birodalom kis királyságokra esett szét.³⁸⁸

2.4 Mogulok és maráthák

A 7–9. századra, Dél-Indiában a Csólák³⁸⁹ térhódítása volt a jellemző, akik tartósan az uralmuk alatt tartották a terület nagy részét, illetve a birodalom kulturális és szellemi virágkora is nekik köszönhető.

Északon a kor nagy eseményének az iszlám hódítások számítottak. A hadjáratok sikerességét mutatja, hogy a 13. századra az Indus és Gangesz völgyén túl egészen a Bengáli öbölíig kiterjedő terület állt a hódítók fennhatósága alatt, megalapítva ezzel a Delhi Szultanátust³⁹⁰ (4. melléklet), amely tovább terjeszkedve próbálta rákényszeríteni az ott élő emberekre az iszlám vallást.

Állandó fenyegetést jelentett ugyanakkor a mongol törzsek betörése, akik a meghódított területeken uralkodtak és egyre terjeszkedtek. Az első mogul³⁹¹ (mongol „vitész”) uralkodó, Bábur végül eljutott Delhiig. Nagy felkelések törtek ki a legyőzött népek (pl. afgánok) között és magában a dinasztiában is. A hatalmat végül Nagy Akbar uralkodói bölcsességével lehetett visszaállítani, aki az államapparátus átszervezésével, új adórendszer bevezetésével és a művészetek, kultúra fejlődésének ösztönzésével visszaállította a rendet a birodalomban (5. melléklet).

A XVIII. század elejére a Mogul fennhatóság szinte az egész félszigetre kiterjedt, miközben portugál, holland, francia és angol flották uralták a tengert. A mogul hadsereg a maráthákkal – akik a mai Maharástra állam területén éltek – folytatott folyamatos harcokban elgyengült, a hindu nép elszegényedett és egyre több vallási felkelés volt kibontakozóban (szikh háborúk) (6. melléklet).

Ezek együttes hatására a birodalom felbomlott.³⁹² Bengália a függetlenségért harcolt és más államok is csatlakoztak hozzá. A mogul utódállamokra pedig a marátha birodalom tette rá a kezét, amely hatalom egészen az angol befolyás kezdetéig fennállt (7. melléklet).

³⁸⁵ Tenigl-Takács, 1997, 65-70.

³⁸⁶ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 66-67.

³⁸⁷ Tenigl-Takács, 1997, 89-94.

³⁸⁸ Tenigl-Takács, 1997, 95-98.

³⁸⁹ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 148-149.

³⁹⁰ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 159-169.

³⁹¹ Tenigl-Takács, 1997, 211-216.

³⁹² Tenigl-Takács, 1997, 243-248.

2.5 A brit gyarmatosítás

1498-ban fedezte fel a portugál Vasco da Gama az Indiába vezető tengeri utat, s hamar kikötővárosokat, kereskedő-telepeket hoztak létre a félsziget nyugati partján. Azonban a portugál haderő meggyengült, s ennek következtében angol és holland gyarmatosítók tették rá a kezüket a területekre, három kikötőt hagyva a portugáloknak.

Holland és angol Kelet-Indiai Társaság is alakult abból a célból, hogy kihasználják az Indiai-félsziget természet adta lehetőségeit, és kereskedő-telepeket, manufaktúrákat hoztak létre. Mindazonáltal az angol társaság azzal az előnnyel rendelkezett a francia és a holland szervezetekkel szemben, hogy a király rendkívüli kiváltságokat adott a gyarmatosító angoloknak, és ennek következtében tovább már nem függtek az állami döntésektől.

Az angolok első sikeres győzelme Bengália megszerzése,³⁹³ amely India egyik leggazdagabb tartománya volt. Majd lassan a félsziget egésze meghódításra került, utoljára Marátha és Pandzsáb maradt.³⁹⁴ A gyarmatosítással együtt járt az ország fejlődése is, a közlekedés, oktatás, törvénykezés és a közigazgatás fejlesztése.

Az eltérő hagyományok és vallási szokások miatt azonban állandó lázongások jellemezték az ország életét (8. melléklet). A függetlenségi törekvések első jele 1885-ben a Kongresszus Párt megalakulása volt, majd ellenpólusként 1906-ban létrejött a Muszlim Liga is. Eltérő elképzelésük volt a függetlenedésről, azonban végül 1947-ben a britek terve (Mountbatten-terv) valósult meg két állam megalakulásával, az Indiai Unióval és Nyugat- és Kelet-Pakisztánnal. (9. melléklet).

2.6 A független India

A független India a Brit Nemzetközösség tagja lesz, demokratikus rendszert tart fenn a vallási, faji, vagyoni különbségek ellenére is. A választásokon egyre több párt indul, a két legnagyobb ezek közül a Kongresszus Párt és a Bharatiya Dzsana Párt. Az alkotmányban lefektetett államforma szövetségi köztársaság, a parlament kétkamarás (Lok Szabha = Nép Háza, Alsóház és Radzsia Szabha = Államok Háza vagy Tanácsa), a miniszterelnök kormányoz, az államfőnek csak névleges szerepe van.

3. Hinduizmus

3.1 Alapvető jellemzői

Indiát az évezredek során több vallási és kulturális hatás érte, ami lehetővé tette, hogy több hivatalos vallás jöjjön létre, illetve hogy a legnagyobb lélekszámú hit, a hinduizmus is több formában, hasonló alapelvekkel ugyan, de ne egységesen alakuljon ki. A 2001-es népszámlálás alapján az ország vallási megoszlása a következő: hindu 80,5%, muszlim 13,4%, keresztény 2,3 %, szikh 1,9 %.³⁹⁵

E különböző vallások a történelem során folyamatosan hatással voltak a hinduizmusra, amely kész volt befogadni az új, modernizáló hatásokat úgy, hogy közben a vallás alapjait megtartották. A különböző felekezetek ugyanazt a világnézetet vallják, csupán a kifejezés és átélés formái között mutatkozik meg különbség. Ennek a vallás alapjául szolgáló elvnek a neve: Szánátana Dharma (az örök törvény).³⁹⁶ „Bármilyen úton indulnak, hozzám jutnak az

³⁹³ Tenigl-Takács, 1997, 269-275.

³⁹⁴ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 211-241.

³⁹⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>

³⁹⁶ Baktay, 2003, 7.

emberek.”³⁹⁷ Ezért is szokták a legsokszínűbb vallásnak nevezni az öt világvallás közül, hiszen a vallási életnek a földön kialakult csaknem valamennyi megjelenési formáját felöleli.³⁹⁸

Ezt a vallást, a hinduizmuson kívül, amely földrajzi fogalomból származik: az Indus folyó nevéből képzett szó, a szubkontinens lakóinak jelölésére,³⁹⁹ bráhmanizmus (bráhmanák mint papok elfogadása) névvel is szokták illetni, amely azonban nem teljes egészében fedi a fogalmat. Sir Alfred Lyall példája nyomán a hinduizmus úgy definiálható, mint „*az az autochton indiai, azaz saját talajon kialakult vallási-társadalmi rendszer, amelyhez a mai India lakosságának túlnyomó többsége tartozik, és amely magában foglalja mindazon rítusok, vallások, szokások, nézetek és mitológiai elképzelések összességét, amelyeket a szent könyvek és a bráhmanák előírásai közvetlenül vagy közvetve szentesítettek*”.⁴⁰⁰

A hinduizmust nem egy személy alapította, mint sok más vallást, hanem az évszázadok során folyamatosan alakult ki, és hamar elérte a mai formáját, ami az élet minden területét behálózza. Glasenapp meghatározása nyomán, ez a vallás „nem ahhoz a kerthez hasonlít, amelyet egy ember tervszerűen hozott létre, és amelyet az utódai azután továbbfejlesztettek, illetve részben átalakítottak, mint a buddhizmus, a kereszténység, vagy az iszlám, hanem az őserdőhöz, amelynek vadul burjánzó sűrűjén különböző személyek igyekeztek időnként ösvények törésével úrrá lenni.”⁴⁰¹

Habár a vallás nem rendelkezik szilárdan rögzített dogmákkal, a valláson belüli választásokat a hitében, a világról alkotott képében, illetve az életmódban az egyénre bízva, mégis vannak bizonyos alaprendelkezések, amik mindenkire nézve általánosnak mondhatók. A világegyetemet rendezett egésznek tekintik, amely felett világtörvény uralkodik.⁴⁰² A dharma „az a szellemi alapelv vagy finom, átható erő, amely mindennek a mélyén rejlik, mindent fenntart, mindent azzá tesz, ami.”⁴⁰³ Ezt az ember szemszögéből olyan kötelességként kell felfogni, „mint a fonál, amely a gyöngysoron áthúzódik.”⁴⁰⁴ Ennél a hasonlatnál maradva, a nyaklánc gyöngyei pedig a tetteként (karma) értelmezhetők. A hindu emberek számára a lét akkor értelmes, ha ez a kettő összhangban van, tehát ha a tettekkel a végső cél felé haladnak.

Ezek alapján a hinduizmust, nemcsak mint vallást, hanem mint társadalmi rendszert is kell értelmezni. Ilyenformán a világegyetem rendje abban mutatkozik meg, hogy az élőlények származásuk következtében képességeik és kötelességeik tekintetében erősen különböznek egymástól.⁴⁰⁵ Ezen elv alapján alakult ki a – történelmi részben már említett – kasztrendszer öt renddel, és azon belüli alcsoportokkal.

A tetteikben legnagyobb tisztaságot tartanak a legmagasabb csoportban elhelyezkedő *bráhmanák* (papi réteg) azzal a céllal, hogy életmódjukkal méltók legyenek az istenekkel való kapcsolattartásra. Enyhébb szabályok vonatkoznak a társadalmi rend őrzőire, a harcosok rendjére (*ksatriják*), akiknek feladatuk szempontjából fontos a fizikai erejük megőrzése, s ezért például rájuk nem kötelezőek olyan szigorú étkezési előírások, mint az első rendre. Alacsonyabb rend a dolgozók rendje (*vaisják*), akik saját erőből gondoskodnak a testük táplálásáról és az életszükségleteik kielégítéséről. E három varna tagjai különleges beavatás útján kerülnek a különböző csoportba, ezért „kétszer születetteknek” nevezik őket, és feljogosítja őket a Védák tanulmányozására.⁴⁰⁶ Ebben a különleges jogban nem részesülnek a

³⁹⁷ Krisna mondata: Bhagavad-gítá IV./11.

³⁹⁸ Glasenapp, 1981, 70.

³⁹⁹ Glasenapp, 1981, 13.

⁴⁰⁰ Glasenapp, 1981, 14.

⁴⁰¹ Glasenapp, 1981, 16.

⁴⁰² Glasenapp, 1981, 17.

⁴⁰³ Baktay, 2003, 16.

⁴⁰⁴ Baktay, 2003, 17.

⁴⁰⁵ Glasenapp, 1981, 19.

⁴⁰⁶ Glasenapp, 1981, 20.

súdrák, a szolgáltók, akiknek foglalkozásaik különbözőképpen vannak megítélve, értékelve. Míg a legalsó kaszt, az érinthetetlenek csoportja (*aszprisják*), akik tisztátalan mesterséget folytatnak. Ezen kívül a felfogásuk szerint a nem hinduk csoportja valamennyi hindunál alacsonyabban helyezkedik el.⁴⁰⁷

Indiában a kasztrendszer máig a társadalom gerincét alkotja, kialakulására több elmélet van. Louis Dumont szerint a védikus korszakban bekövetkezett bevándorlás időszakban a letelepedést és a társadalmi stabilizációt megteremtő társadalmi csoportok hierarchikusan különváltak.⁴⁰⁸ Ezzel szemben vannak érvek a tudatos, érdekcsoportok szerinti különválás mellett is. Glasenapp – szellemesen – arra biztatja az európai embereket, fogadják el, hogy a kulturális élet kontinuitásáról gondoskodó hatalom nem mindenhol az állam és az egyház, másfajta szervezeti formákat is figyelembe kell vennünk.⁴⁰⁹

3.2 A hinduizmus korszakai

A következőkben a hinduizmus különböző korszakairól szólok, amelyeket annak alapján különítek el, hogy éppen abban a korszakban a vallást milyen kulturális hatások érték: *az árják előtti időszak, a védikus korszak, a klasszikus korszak és a hódítások, gyarmatosítás és függetlenség korszaka*. Eszerint az első vízválasztó az árják megjelenése volt, melynek nyomán kialakult a védikus és a klasszikus korszak, majd az iszlám uralom hatásáról kell beszélni, s végül a brit gyarmatosítás hatásáról. Mindezek a hatások valamennyire továbbfejlesztették, ám e korszakok alapjaiban nem változtatták meg a vallást, viszont elérték, hogy a benne megvalósult sokféle vallási forma és tartalom miatt az öt világvallás közül ezt tekinthetjük a legsokszínűbb vallásnak, mivel a vallási életnek a Földön kialakult csaknem valamennyi megjelenési jellegzetességéhez hasonlókkal rendelkezik.⁴¹⁰

Az árják előtti időszak

Az első korszak valójában a bráhmanizmus előzményének tekintendő *árják előtti időszak*, azaz az Indus-völgyi vagy harappai civilizáció vallási jellegzetességeit jelenti,⁴¹¹ amikről bár elég hiányos információink vannak, mégis a feltárt leletekből következtethetünk bizonyos összefüggésekre. A kutatások alapján a régészek az indiai és a sumér civilizáció hasonlóságára hívják fel a figyelmet. A feltárt települések száma 1980-ra meghaladta az ötszázat, ezekből azonban a saját korszakát meghaladó fejlettséggel csak 20-30 város rendelkezett. Ebből pedig azt lehet leszűrni, hogy az i. e. 4. évezredtől kezdve a társadalom sajátos alaptagoltsága és munkamegosztása a falvak és a városok között működött. Ezek szerint a mérnöki tervezett, és mindenféle higiéniai kívánalmat kielégítő, neolitikus nagyvárosok mellett kicsiny, földművelő közösségek által lakott települések is megtalálhatók voltak ott. A 3. évezred közepén új népesség vándorolt be a térségbe, akiknek a technikai újításaival lehetővé vált a földművelés elterjesztése az egész Indus-síkságon. Termeltek gabonaféléket, borsóféléket, gyapotot, illetve különböző déli gyümölcsöt. Az állattenyésztés is elterjedt volt, a különböző szarvasmarhafélék nagy népszerűségnek örvendtek, illetve az elefántábrázolások alapján az is feltételezhető, hogy az elefántot háziállatként kezelték.

Az így adódó alapvető szükségleteket egészítették ki használati és kultikus célú kerámiákkal, kőszerszámokkal, réz- és bronzbaltákkal, nyíl- és lándzsahegyekkel. Az ásatások

⁴⁰⁷ 10. forrás 21. o.

⁴⁰⁸ Dumont, 1966, 22-29.

⁴⁰⁹ 10. forrás 22. o.

⁴¹⁰ Glasenapp, 1981, 70.

⁴¹¹ Puskás, 1984, 10.

során előkerült tárgyak sokat elárulnak a használóik gazdagságáról – az anyag minőségével és a színvonalas tervezéssel jelentkezve. A gondos megtervezés nemcsak a tárgyakra és az épületekre, hanem a városokra is igaz volt.⁴¹² Az akkori vallásosságra – majd a fejlődésének további szakaszaira is – kettősség jellemző. Egyrészt a népi vallásosság, másrészt a teologizált vallás kettőssége, amely folytonos kölcsönhatásban áll egymással.

Az első közösségekre a vallás és a mágia legősibb formái voltak jellemzőek, a természet erőinek és különleges tulajdonsággal felruházott tárgyaknak a tisztelete. A letelepedés folyamata volt a termékenység fogalmának megerősödése, melynek szimbóluma az anya, a Földanya és a termékenység istennők képében jelent meg, illetve az anyajogú társadalomkép is ennek a jele. Az ásatások során előkerült számos terrakotta anyaistennő-figura is ezt bizonyítja (Pl. a Zhob-völgyi anyaistennő-típusok sorozata). Ez a kultusz máig megmaradt, főleg Dél-Indiában a falusi istenek tiszteletében. Ahogy azonban a fogantatáshoz is kell egy atyai mag az embernél, a világ teremtéséért felelő Nagy Anya esetében sincs ez másképp, és társa a Teremtő. Innen származnak a phallikus szimbólumok.⁴¹³

A férfi megjelenésével ragadható meg a vallás kikerülése a kizárólagos családi életből közösségi szintre, s ennek erősödése fokozatosan átalakította az Anya kultuszát. Rendszeresen és az egész közösség nevében áldozatokat mutattak be falusi szentélyeknél, s erre a feladatra külön tisztséget tartottak fenn, a papságot. A papok feladata lassan kibővült az istenek akarátának kinyilvánításával és a közösséggel való összehangolással, majd tudományos ismeretekkel, a földi és a csillagászati jelenségek vizsgálatával. Mindezek az ismeretek olyan hatalommal ruházták fel a papi réteget, amely által a közösség életének és a gazdasági tevékenységnek a fő meghatározójává vált, s egyhamar ez a rend rendelkezett a földdel és az ott lakó emberekkel. Később a férfielvű birodalmakban a központosított hatalmat is a papság gyakorolta, a főpap egyben a szakrális király is volt.⁴¹⁴

Az előkerült pecsételők ábráinak elemzése során a kutatók sok olyan ismeretre tettek szert, amelyből következtetni lehet az akkori életmódra, ünnepekre, vallásra. A szent számok használata, a ciklikusság alapján kikövetkeztethető évszakok és napfordulók, valamint a bolygóállások felismert szabályosságai, amelyek akár ünnepekre is utalhatnak. Több istennő, illetve isten esetében vélik felfedezni a korai Síva alakját az ábrázolásokon, illetve Durgához hasonló istenanyát. Az értelmezések során hasonlóságot véltek felfedezni az Indus-völgyi civilizáció kultúrája és Dél-India hinduizmusa között, amely megőrizte a nyelv és a kultúra folytonosságát. Az északi területeken az ide érkező árvák ezt megakadályozták, asszimilálták őket, elvesztve nyelvi és etnikai identitásukat.⁴¹⁵

A védikus korszak

Ezzel elérkeztünk a *védikus korhoz*, amely az első sorsfordító ponttal köthető össze, az árvák megérkezésével az i. e. 2. évezred elején északnyugat felől. Ez a pásztorharcosokból álló fiatal nép állandó harcok közepette meghódította India északnyugati részét, de valójában nemcsak hódítottak, hanem maguk is meghódultak. Feladták addigi félnomád életmódjukat, a kultúrájuk és a társadalmi struktúrájuk is igazodni kényszerült az új körülményekhez. Vallásuk hasonlított a természeti népekéhez, azonban a szent énekeiket és áldozati mondásaikat szájhagyomány útján átörökítették, majd írásban is lerögzítették. És ezek a Kr. e. 1500–1000 között lejegyzett szent iratok lettek a Védák. És ezek a védikus könyvek szent szövegek

⁴¹² Puskás, 1984, 12-14.

⁴¹³ Puskás, 1984, 20-22.

⁴¹⁴ Puskás, 1984, 21-27.

⁴¹⁵ Puskás, 1984, 27-40.

gyűjteményeiként a vallás fő forrásanyagát szolgáltatták, ahol a vallási nézeteik kifejezést nyertek.⁴¹⁶ Véda azt jelenti, hogy tudás: ősi vallási világnézet.

A legősibbnek tartott forrásanyag a Rigvéda (Himnuszok Tudása) vallási dalokat, varázsmondákat őriz és a legrégebbi 1028 himnusz gyűjteménye. A *himnuszok* a természeti erőket megszemélyesítő istenekhez szólnak, akik a természeti jelenségek megjelenített formái, mint a tűz istenéhez, Agnihoz intézett fohászok. „A Tűzistent magasztalom,/ áldozat bőkezű urát,/ a kincset osztó főpapot.”⁴¹⁷ A teremtés himnusza szerint pedig a teremtés az ember számára titok, de a rendet meg kell tartani.

Az Ég és a Föld isteneinek kettősén kívül kialakult a Levegőég fogalmának megjelenésével a „Három Világ” képzete. Ezek közül a legfőbb istencsoport az Ég istenei, irányítójuk Varuna, akinek akaratát fivére, Mitra közvetítette az emberek felé.⁴¹⁸ „Ő Aditják, oltalmatokra vágyom,/ Arjaman, vigaszt a veszedelemben,/ vezérléstelekkel, Mitra és Varuna,/ kerüljem el a balsors cselvetését.”⁴¹⁹ Indra, a vihar és mennydörgés istene, az árja harcost szimbolizálja, később mint a harciasság példaképe volt jelen. A természeti jelenségeken kívül a világi tevékenységek és intézmények védelmezői és etikai tulajdonságok megtestesítői is a védikus hitvilág részét képezik. Így az előbb említett Varuna az eskü és a büntetés isteneként jelenik meg.⁴²⁰

A Véda-gyűjtemény másik három eleme: a Számavéda (Dalok Tudása), a Jadzsurvéda (Varázsigék Tudása) és Atharvavéda (Tűzáldozat Tudása).⁴²¹ Azaz Jadzsurvéda áldozati formulák gyűjteménye, a Számavéda a szertartásokat kísérő énekek gyűjteménye és az Atharvavéda régi varázskének gyűjteménye.

Az i. e. 1. évezredben az áriják előrenyomultak az Indiai-félsziget belsejébe, és ott uralkodó réteggként telepedtek le az őslakosok között. A kasztrendszer kialakulása erre az időszakra tehető, amikor a bráhmanák hatalma egyre erősödött, s hamar monopolhelyzetre tettek szert. Ennek eredménye lett az indiai vallás *bráhmanizmus*ként való emlegetése.⁴²²

A tudós bráhmanák a Védák tanulmányozása során hosszas fejtegetésekbe bocsátkoztak az egyes szertartások kapcsán, saját irodalmat kialakítva ezzel. Ezekben az úgynevezett bráhmanákban (Kr. e. 900–700) írtak a szertartások keletkezéséről, lebonyolításukról és értelmükről, mintegy a Védákat magyarázva. Benne a szellem (atman) és a látható világ (prána) különbségét magyarázva a mindenséget csak látszatnak mondják, mert igazán csak a szellem létezik, amely tiszta étellel megmenekül a látszatvilág keservétől, a lélekvándorlás gyötrelmeitől, s megtisztulva végigmegy a mindenség gyűrűjén (szanszára) és egyesül az egyetlen magában való őslétezővel, brahmannal.

Ezen kívül Upanisádokban („titkos tanok,” Kr. e. 1000) is kifejezték gondolataikat az áldozati szövegekhez hozzáfűzve vagy beléjük ágyazva.⁴²³ Eszerint az emberben benne van az abszolútum, mert a természetvizsgálat után még marad valami megismerhetetlen, megfoghatatlan, ami vagyunk. A megváltás olyan felszabadulás (mókša), amikor tudatosan az emberben az Abszolútummal való azonossága: „Brahman vagyok”. Megszűnik, látszattá válik az egyedi, testi lét és annak fájdalmai, megszűnik alany és tárgy, én és nem én különbsége, megszűnnek az emberen kívüli tárgyak iránti vágyak, s vágytalan nem lesznek lélekvándorlásra kényszerítő tettek.

⁴¹⁶ Glasenapp, 1981, 33.

⁴¹⁷ Rigvéda I. 1. Szabó Lőrinc fordítása, lásd *Szanszkrit líra*, 1988.

⁴¹⁸ Tenigl-Takács, 1997, 33.

⁴¹⁹ Rigvéda II. 27. Szabó Lőrinc fordítása. lásd *Szanszkrit líra*, 1988.

⁴²⁰ Glasenapp, 1981, 33.

⁴²¹ Puskás, 1984, 38.

⁴²² Glasenapp, 1981, 34-35.

⁴²³ Glasenapp, 1981, 35-36.

A klasszikus korszak

A védikus korszak végétől kezdődő időszakot, amikor a különböző vallásáramlatok összefonódásából kialakul a hinduizmus, *klasszikus korszak*nak nevezi Glasenapp.⁴²⁴ Ebben az időszakban beszélhetünk a vallás egyeduralmának megrendüléséről a félszigeten, és új vallási formák (buddhizmus, dzsáinizmus) kialakulásáról.

A Kr. e. 6. századtól a kasztrendszer elnyomása alatt szenvedők között jött létre a *buddhizmus*, és a Kr. e. 4–5. században szemben állt a brahmanizmussal. Hívei a szenvedésből kiutat az élettől való elfordulásban látták. A buddha szó jelentése, aki felébredt, aki tudását önmaga szerezte. Ami a vágyak elfojtását és a megsemmisülés utáni teljes feloldódást jelenti öt alaptörvény betartása által, hogy nem szabad állatot, embert ölni, nem szabad más tulajdonát elvenni, tartózkodni kell más asszonyától, nem szabad hazudni, óvakodni kell a bor fogyasztásától. Ennél is szigorúbb a buddhista szerzetesek élete, akik ezenfelül vagyontalanul és szűzen élnek. A szenvedés leküzdése megszabadít az újfokozatú újjászületéstől is. A buddhizmus a városi alsóbb néprétegek közt terjedt, támadva a brahmanista papokat, de békét és alázatot hirdetve. Alapítója a harcos kasztbeli Sziddhártha herceg, Gautama Buddha (Kr. e. 6. század), aki 6 évig vezekelt, majd 40 évig tanított. Végül a tan két irányban terjedt, Délkelet-Ázsia felé, és Tibet, Kína, Japán felé, de Indiában a hinduizmussá alakult bráhmanizmus visszatért és kiszorította.⁴²⁵

A buddhizmus mellett a *dzsáinizmus* is a Kr. e. I. évezred közepén vált le a hinduizmusról. Kifejezetten a középosztálybeliek, a kereskedők és a kézművesek körében terjedt, mert ők tudták a leginkább biztosítani, hogy ne okozzanak kárt a környezetükben.⁴²⁶ A hitrendszer alapfelfogása szerint a világ öröktől fogva létezik, ám ciklikus változásokon megy keresztül. A teljes ciklus nagysága 600 millió évnyi és két félre osztható. Az egyikben a dolgok javulnak, a másikban pedig romlanak. Minden fél ciklusnak 24 tanítója van és az utolsóval, *Vardhamana Mahavirával* kezdődött el a dzsáinizmus szakasza. *Mahávira* jelentése 'nagy hős', és sokan magával Buddhával is azonosítják – tévesen.⁴²⁷ A dzsáinizmus tanai között kiemelkedő jelentőségű, hogy az ember ne okozzon kárt a környezetében. Egyik jelenlegi szélsőséges felfogású csoportja tagjai az úton haladva elsepernek mindent maguk előtt, nehogy véletlenül akár egy rovart is kioltanak.

Az egyik legszembetűnőbb változás a védikus kor óta a bráhmanizmusból hinduizmussá váló vallás istenvilágában zajlott le. A korábbi istenek tisztelete nem tűnt el ugyan, de előtérbe három istenség került, amely a Háromság (Trimurti) megnyilvánulása:⁴²⁸ Brahmá, a Teremtő, Visnu, a Fenntartó, és Síva, a Pusztító.

Brahmát nem úgy kell felfogni, mint a keresztény vallásban a Világteremtőt, inkább mint az Ős-ok (Brahman) szó megtestesített alakját. A mitológia szerint Brahmá leheletéből született meg a bráhmanák csoportja.⁴²⁹ A Teremtőnél sikeresebb isten az emberek körében Visnu, a hívőit nevezik vaisnaváknak. A világ fennmaradása benne ölt testet, az ő inkarnációi (avatárai) hivatottak arra, hogy helyreállítsák a rendet azzal, hogy emberi testben megjelenik a Földön.⁴³⁰ Sikerét mutatja az ekkor keletkezett eposz, a Rámájána, amely Visnu egyik leghíresebb, Ráma királyfi képében történt alászállását mutatja be. A harmadik, szintén nagy tiszteletnek örvendő istenség, Síva, a pusztító újrateremtő, aki egy védikus isten, Rudra és egy előárja

⁴²⁴ Glasenapp, 1981, 38.

⁴²⁵ Cousins, 1991, 278-343.

⁴²⁶ Folkert, 1991, 256-277.

⁴²⁷ Folkert, 1991, 260.

⁴²⁸ Puskás, 1984, 105.

⁴²⁹ Baktay, 2003, 11.

⁴³⁰ Glasenapp, 1981, 40.

természetisten, a nemzőerő megtestesítőjének az összeolvadásával alakult ki. Híveit saiváknak hívják.

A három főistenen kívül még rengeteg istenség és más lények is tiszteletnek örvendenek, akiknek mindnek megvan a maga hatásköre. Ezen kívül az istennőket sem szabad kifelejteni, akik a védikus korban – bizonyára a harcos árják patriarchalizmusa miatt –hátterbe szorultak, viszont ebben az időszakban újra előtérbe kerültek. A legjelentősebb Durgá, Síva kedvese, a természet örökkévalójának félelmetes ereje, de rajta kívül Laksmí, a szerencse istennője, Visnu kedvese, valamint Szaraszvatí, a tudomány istennője, Brahmá hitvese is jelentős szerepet kap.⁴³¹

Számos irodalmi mű született ebben az időszakban. A két klasszikus eposz a Mahábhárata és a Rámajána az első évezred első felében került lejegyzésre, melyek közül az első nagy valószínűséggel a története szerinti két család viszálykodása alatt az árja nép és az őslakosság viszonyát örökítette meg. Ezeket a történeteket továbbfűzték, újabb műveket illesztve hozzájuk, amelyek közül a leghíresebb a Bhagavad Gítá (A Magasztos Éneke). Ez a Kr. u. 1–2. századi filozófiai tanköltemény a széles néprétegekhez szóló világnézet és erkölcsstan. Benne Krisna isten beszél a hős Ardzsunához. Krisna katonai kötelességére figyelmezteti az ellenség között barátait és rokonait megpillantó és elbizonytalanodó vitézt. Javasolja a szenvedély nélküli cselekvést, a kirótt feladatok elvégzését az istenhit vezérlete alatt. Isten tevékenysége a teremtés, az emberé a helytállása. Legfőbb lény a személyes Isten (Visnu), aki Krisnaként testet öltve segíti a jókat a rossz legyőzésében. Az ember viszonya istenhez atya és fia viszonya, ha az ember szereti istent, érte cselekszik és egyetlen lényt sem gyűlöl, ami az istenséggel való misztikus egyesüléshez vezet, akiben minden jó cselekedet értéke megmarad, aki mindenben működik.

A színművészet, a zene, a tánc és a tudományok ebben a korban éltek virágkorukat. A poétika és a dramaturgia szabályait liturgikus művek írták elő, amelyek közül a leghíresebb a Bharata Nátjasásztrája (A színművészet tudománya). Ez leírta, hogy egy színdarabnak sokszínűnek kell lennie, hogy mindenki megtalálja a neki tetsző részt. Ez a szabály él máig az indiai filmiparban. A tudományokban is élt a szakrális jelleg, az orvostudományba vallásfilozófiai tanok keveredtek és a matematika és geometria gyökerei az áldozati szertartások megtervezésének hagyományáig nyúltak vissza. A legmagasabb szintre a nyelvtudományokban jutottak el, hiszen a védikus szövegek papírra vetéséhez alapos nyelvtani ismeretekre volt szükség.⁴³²

Új kultikus eljárásokat és ünnepi szertartásokat vezettek be, de ezekben ragaszkodtak a védikus hagyományokhoz. Vallásos jelleget adtak az élet fontosabb momentumainak, 16 szentséget bevezetve a közéletbe. Ezeket nem foglalták merev rendszerbe, hanem inkább vezérfonalakat (szútrák) határoztak meg.⁴³³ Hat ortodox iskolát fogadtak el, ezeket darsanáknak (szemléletmód) nevezik, amelyek egyetértettek az alaptézisekben, azonban a végső megszabadulás célkitűzéséhez vezető útban nem.⁴³⁴ Kialakultak más szekták is, ezek annyiban különböznek a hat elfogadottól, hogy saját tantételeik vannak, amelyeket csak ők maguk fogadnak el.

⁴³¹ Glasenapp, 1981, 39-42.

⁴³² Tenigl-Takács, 1997, 107-112.

⁴³³ Glasenapp, 1981, 43-45.

⁴³⁴ Tenigl-Takács, 1997, 105.

Hódítások, gyarmatosítás és a függetlenségi mozgalom korszaka

Újabb változást hozott a Kr. u. első ezredfordulón az *iszlám hódítások* megjelenése az Indiai-félszigeten. Igaz, az első expedícióknak nem volt kulturális következménye, de a saját birodalmuk megalapítása után sok hindut sikerült a maguk vallására áttéríteniük.⁴³⁵ A szultánok többnyire erőszakos és megalázó vallási politikát folytattak, a hindukat az iszlám törvényei szerint pogány alattvalóknak tekintették, s külön fejadót vetettek ki rájuk.⁴³⁶ A hinduista vallásra ennek a nyomásnak nem volt mélyreható jelentősége, továbbgondolói, igaz, nélkülözték az alkotói eredetiséget, de a kapott örökséget fejlesztették tovább. A – talán egyetlen – jelentős változás a hindu szellemben, a muszlimok fanatizmusával szemben kialakult vallásos harciasság, ami addig nem volt jellemző. A két, különböző vallású nép viszonya idővel érezhetően nyugodtabb formát öltött. Egyes reformátorok a két vallás egyesítéséért küzdöttek, amely csoportból alakultak ki a szikhek, de ennek a törekvésnek nem lett mélyebb következménye.⁴³⁷

A következő kulturális hatás *a gyarmatosítók megjelenése* a térségben, mélyebb társadalmi hatásként azonban csak a XVIII. századtól, tulajdonképpen a britek egyeduralkodótlól kezdve beszélhetünk a nyugati eszmevilág térhódításáról. 1828-ban alakult az első központ, amely a hinduizmus modernizálását tűzte ki célul. Ezek után több, hasonló céllal működő társaság alakult, amelyek erősen nacionalista jelleggel működtek. Azonban a brit uralom, s a nyugati eszmékhez való fokozatos alkalmazkodás arra ösztönözte az embereket, hogy törekedjenek a kiegyezésre a két eszmevilág között, ekkor kezdték el tanulmányozni a keresztény és az iszlám tanokat. Így a muzulmánok évszázadokon keresztül jó egyetértésben éltek hindu vallású szomszédjaikkal, és csak a XVIII. és XIX. század fordulóján alakult ki az angolok és a muzulmán arisztokrácia mesterkedései folytán az úgynevezett kommunális probléma, amelynek hatására bekövetkezett a vallási szenvedélyek – végül – pusztító kitörése.

1815-től Mahátma Gandhi bekapcsolódásával folytatódott a függetlenségi mozgalom, a sajátos függetlenségi harc, amely 1920-tól már kongresszusi határozattal célozta meg a függetlenség kivívását minden törvényes és békés eszköz felhasználásával. Gandhi írta 1921-ben a *Young India* című folyóiratban, hogy „a hinduizmus mindenkinek lehetővé teszi, hogy az istent saját hite, saját dharmája szerint imádja, és éppen ezért békében él minden vallással.”⁴³⁸

A *függetlenség* elérése után két külön állam alakult, amivel egyúttal megvalósult Indiának – a fájdalmas szétszakadás árán kialakult – új egysége, hiszen az iszlám szeparatista törekvések és harcok alábbhagytak az iszlám részek leválásával. Az Indiai Köztársaság alkotmányában lefektette a szabad vallásgyakorlás jogát megkülönböztetés nélkül. Igaz, a hinduizmus máig a legnagyobb lélekszámú vallás az országban, helyi jellege megakadályozza, hogy az ország határain kívül elterjedjen. Azok a tanok, amelyek ma is élnek, a klasszikus kor óta léteznek, igaz, a kulturális hatások révén folyamatosan továbbfejlődtek, modernizálódni tudtak anélkül, hogy elvesztették volna alapkoncepciójukat.

3.3 Mindennapi élet

Az emberek mindennapi életét is nagyban befolyásolják azok a törvények, amelyek a vallás kapcsán az ókorban jöttek be a köztudatba. Az étkezés, a ruházkodás, a szokások mind olyan dolgok, amelyek évszázadok óta változatlan formában megmaradtak a mindennapokban.

⁴³⁵ Glasenapp, 1981, 49-50.

⁴³⁶ Tenigl-Takács, 1997, 190-191.

⁴³⁷ Glasenapp, 1981, 50-53.

⁴³⁸ Glasenapp, 1981, 54-55.

A legtöbb a Bhagavad Gítában van leírva, de a legrégebbi írásos emlék, a Rigvéda is őriz erre vonatkozó szabályokat. Az 1–2. században külön tankönyv íródott a házi életre vonatkozóan, a Grhja-Szutra.⁴³⁹ A következőkben az ősi vallási könyvekből vett idézetekkel fogom alátámasztani a ma is élő szertartásokat, szokásokat.

Napi rítus

Ha egy hindu hétköznapjait tekintjük, említésre méltó 'részlet', hogy a hindu emberek mindennapjait szabályozó előírások kizárólag a magasabb kasztok férfi tagjaira vonatkoznak. A védikus vallás, az idők során egyre inkább patriarchálissá vált, s a nők a későbbi hinduizmusban háttérbe szorultak. A védikus életrenddel kapcsolatos előírások legnagyobb része kizárólag a férfiakkal foglalkozik. A hinduizmusban a napi vallásgyakorlat részét képezik olyan tevékenységek is, amelyeket manapság a higiénia részének tartunk.

„Egy hindu házigazdának hajnalban, napfelkelte előtt kell felkelnie. Mielőtt még bárkihez egy szót is szólna, ki kell mondania a választott istenségének a nevét. Ez után a tenyerére kell pillantania, megbizonyosodni, hogy az első dolog, amit aznap meglát, 'kedvező előjelű'. Hasonló okokból meg kell érintenie a földet. Ezt követően a szobájában található istenszobrok előtt meghajolva és mantrákat mormolva a napi tennivalóit kell számba vennie, melyekkel mind erényeit (dharma), mind vagyonát (artha) gyarapítani tudja.”⁴⁴⁰

A napi higiéniaát számtalan előírás szabályozza. A szertartás elmaradhatatlan része a mindennapi fürdés, amely egyben fizikai szükséglet is egy forró égövi országban: könyvek sorolják fel az elmondandó mantrákat, és végrehajtásának pontos menetét. A tavpranáknak nevezett, máig sokak által gyakorolt speciális szertartás során a folyóban fürdőző a két tenyerébe vizet merít, majd visszaereszti a folyóba, s közben az isteneknek és az ősöknek tetsző mantrákat mormol. Ezután a legtöbb hindu meghatározott jeleket fest homlokára és egyes testrészeire, színezett agyaggal vagy szantálfa kenőcsével, melyek megmutatják, hogy a hívő melyik számpadájához tartozik. Ezek a jelek olyan fontosak, hogy nélkülük minden szertartás vagy ima hatástalan marad.

„A rituális fürdést a reggeli ima, a szandhjá (szó szerint: 'hajnal') követi, amely manapság is hinduk millióinak elmaradhatatlan napi programja. A legfontosabb imaszöveg az ősrégi gájatri-mantra, melyeket többször kell elismételni.”⁴⁴¹ A mantrát sokan egészítik ki a választott istenségükhöz szóló himnuszokkal, szent könyvekből vett idézetekkel, majd púdzsát (istentiszteletet) mutatnak be: köröket írnak le a levegőben apró mécsesekkel és kámforral, illatos füstölőket gyújtanak, és leborulnak az istenek képmásai előtt. A púdzsa során elvégezendő, gyakran igen összetett szertartások közösségenként változnak, s csak abban az esetben hozzák meg a kívánt eredményt, ha pontosan az előírt szabályok szerint hajtják végre azokat. A mindennapos reggeli istentisztelet – melyet délben és este újabbak követnek – azt a célt szolgálja a hívők szerint, hogy a velünk született 'öt adósság' közül az elsőtől, az istennel szembeni adósságunktól, megszabaduljunk. „A bráhmanáknak idejük legnagyobb részét szertartások végzésével és tanulással kell tölteniük, a többi kaszt tagjait pedig arra buzdítják, hogy adományokkal halmozzák el őket.”⁴⁴²

⁴³⁹ Karsai, 1986.

⁴⁴⁰ Klostermaier, 2001, 44.

⁴⁴¹ Klostermaier, 2001, 44.

⁴⁴² Klostermaier, 2001, 45.

Étkezés

Az indiai konyhaművészet nagyon sokszínű, térségenként változó, de hogyan is lehetne egy ekkora országban egységes képet adni az ételekről? A hinduizmus szabályai mégis egy rendszerbe foglalták a különböző ételtípusokat.

„A jóság minőségében levő étel meghosszabbítja az élettartamot, megtisztítja az ember létét, erőt, egészséget, boldogságot és elégedettséget ad. Az ilyen tápláló étel édes, lédús, zsíros és ízes. A túl keserű, túlságosan savanyú, sós, csípős, száraz és égető ételt a szenvedély kötőerejében levők kedvelik. Az ilyen étel fájdalmat, kedvetlenséget és betegséget okoz. A tudatlanság minőségében élők a fogyasztás előtt három óránál tovább főzött, izetlen, állott, bűzös, rothadó és tisztátlan ételt szeretik.”⁴⁴³

A szenvedély és tudatlanság csoportjába sorolják tehát a húst, a halat, gombát és a tojást. A jóság kategóriába a zöldségek, a gyümölcsök, a tejtermékek, az olajos magvak, gabonafélék és a különféle fűszerek kerültek. A legfontosabb ételtípusok tehát a rizsfélék, a dahlok és a levesek, a kenyérfélék, a főzelékek, a csemegék, a saláták és az édességek.

Az élelem tehát nemcsak a test fenntartásának eszköze Indiában, hanem a lélekhez és az erkölchöz is kötődik. Ezen kívül nemcsak regionális és erkölcsi csoportosítás létezik, más-más szabályok vonatkoznak az egyes kasztok tagjaira is.

A legtöbb önfegyelmet a legfelső kasztól, a bráhmanáktól várják el. A szellemi tevékenység miatt, a testüket óvniuk kell mindenfajta fizikai és rituális tisztátalanságtól, így a húsevéstől is. S bár a többi kasztnak a vallás engedélyezi a mérsékelt húsfogyasztást, a vegetarianizmus mégis igencsak elterjedt Indiában az ahimszá vagyis erőszakmentesség elvére hivatkozva.⁴⁴⁴ A dzsainista vallásúakra jellemző főleg a teljes hústiltalom, de a déli államokban is nagyszámú vegetáriánus lakosság él. Teljes Indiát nézve bevallottan statisztikailag 25-30 % azoknak a száma, akik nem esznek húst.

A második rendbe tartozó – korábban már említett – ksatriják testi erejük fenntartása érdekében fogyaszthatnak húst, és ugyanígy a harmadik s a negyedik rend tagjai is. A húsfogyasztás egyfajta megkülönböztetés is, minél alacsonyabb rend tagja valaki, annál többféle húst eszik meg.

Azonban India nem szűkölködik a termőföld adta lehetőségekben, ezért nagyon sokszínű – a világ talán legváltozatosabb – vegetáriánus konyhája alakult ki. A zöldségek – elsősorban hüvelyesek, – gyümölcsök és magvak nagyon változatos lehetőséget kínálnak a különböző fogások kialakításához.

Már az Indus-völgyi civilizáció városállamaiban is ismerték a búza- és árpatermesztést, különböző hüvelyeseket (zöldborsó, csicseri borsó, lencse, mung bab), és gyümölcsöket (citrom, dinnyefélék, gránátalma). Az árjak korában jött be a köztudatba a rizs, s hamarosan fő étellé vált körükben.

Ahogy délfelé haladunk, egyre húsmentesebb és egyre csípősebb ételekkel találkozunk. Északon különböző kenyérfélesítményeket fogyasztanak a főétel mellé, a legelterjedtebb ezek közül a csapati, de a nán, parata, puri és a roti is kedvelt köret. Észak India konyhájára nagy hatással voltak az ingyenc mughalok, a különböző húsételek mellett elterjedt például az éretlen banánból készített golyók paradicsomos szaftban. A főzéshez tejfölt, tejszínt és ghít (olvasztott vaj) használnak, amihez sokféle fűszert, gyógynövényt, magvakat és gyümölcsöt adnak. Elterjedt a teázás szokása, amely a britektől átvett és továbbfejlesztett változata a tea használatának. A tealevél, a tej és a cukor összeforralásával készült, forrón kínált barna színű ital az utcákon is kapható „hűsítő”.

⁴⁴³ Bhagavad Gíta 17. fejezet, 8-10. vers

⁴⁴⁴ Rosta, 1. o.

Dél-Indiában a fő fogás a zöldség és rizs különféle szószokkal (kari) leöntve, illetve pácolt savanyúságot és snackeket adnak az ételek mellé. Teázás helyett inkább kávéznak. Kelet-India főleg a halételeiről híres.

Az édességek tárháza is végtelen Indiában. Az édesített joghurtból és túróból készült édességek, a cukros rizs a legelterjedtebb ételek, amelyek Bengáliából származnak, s fogások mellé kínálják őket. A különböző ünnepi alkalmaknak megvan a hozzá tartozó ételük, amelyek főleg édességek, cukorból készült állatfigurák vagy éppen édes leveles tészta.

Az isteneknek étel-áldozatokat mutatnak be, amelyek a hitük szerint lelki eledellé válnak és enyhítenek a lelki szenvedéseken. Ezeken a prászadokon nagyon különleges, nem hétköznapi ételek jelennek meg, kókusztejben főzött zöld gyümölcsök, mézes-gyümölcsös sütemény vagy éppen a laddúk (édes búzadara golyók). Dzsagannáthban vannak a legváltozatosabb templomi ételek, az isteneknek rituálisan ötször szolgálnak fel prászadot.

Végül a főzés és az evés szertartásáról szólnék. Az indiai háziasszonyok naponta háromszor főznek, 3-4 fogásos ételleket. A legfontosabb feltétel a főzéshez a tisztaság, nemcsak a test, a lélek tisztasága is. Gyakori kézmosások, külön étkezéslet használata, a ételkombinációk harmóniája, a belekóstolás tilalma, és a főzés közbeni jó gondolatok (meditáció) elengedhetetlen tartozékai az ételkészítésnek. Az étkezés folyamata thálikból (tálak) történik evőeszközök nélkül. A kasztokra vonatkozó szabály volt, hogy vizet vagy főtt ételt csak azonos vagy magasabb kaszt tagjaitól lehetett elfogadni, ez ma már nem jellemző. A folyamathoz néhol hozzátartozik a rituális mosakodás, a tűzhelynek járó megtisztelő szertartás vagy éppen az étel megtisztítása egy rövid mantra (ima) elmondásával.⁴⁴⁵

Ruházkodás

Az ókori Indiában a ruhák egyszerűen körbe voltak tekerve a test különböző részein, s rögzítve egyes helyeken. A ma is népszerű szári, dhoti és a turbán is hasonló technikával illeszkedik a testre. A férfiak és a nők is hordtak ékszereket, amelyek nem a gazdagságukat mutatták, hanem az aranyékszerek általánosan elterjedt a legszegényebbek körében is. Az ókorhoz hasonlóan még ma is a láthatóak mezítlábas emberek az utcákon, de a papucs és a saru is elterjedt viselet.

A szári még ma is a nők hivatalos „egyenruhája”, ünnepélyes alkalmakkor elengedhetetlen viselet, azonban a hétköznapiokon is gyakori a nyugati öltözködési stílus mellett. Az elnevezés a szanszkrit „chira” szóból származik, amelynek jelentése hordható anyag. Az első említést a Mahábháratá eposzban teszik róla, mely szerint Siva isten ajándékozta az első darabot az embereknek. Ez egy minimum 5 és fél méter hosszú és kb. másfél méter széles anyag, amelynek külön technikája van, hogyan kell feltekerni a nők testére. A régi időkben alsóruházat nélkül hordták, ma már viszont elterjedt egy hosszú szoknya és egy rövid top viselése a szári alatt. A régi időkben a férfiak is hordták, mára viszont ez kiment a divatból.

A dhoti egy – hasonlóan a szárihoz varratlan – ruhaanyag, amely a férfiak viselete. Ez egy térdig érő, nadrágszerű viselet, amely ágyékkötőként is elterjedt. Fehér vagy vajszínű anyagból készül és többnyire vallási okokból hordják a férfiak. Ma már viszont elterjedtebb a nyugati típusú hosszúnadrág, vagy paszellszínű kendő a lábak körül tekerve, s a derékon rögzítve.

A turbán a férfiak kedvelt viselete, főleg vidéken. Ez sem egy merev kalap, hanem egy kendő, amely különleges technikával van a fej köré tekerve és rögzítve. A férfiak ezen kívül nagy hangsúlyt fektetnek a hajuk és a szakálluk tisztán tartására, gondozására.

⁴⁴⁵ Rosta, 1.

Szokások

Az indiai családok életének minden pillanatában nagy szerepet játszik a vallás. Az étellel kapcsolatos és az azt dicsőítő legfontosabb szertartásoknál megőrizték a védikus mintaképet. Általában 16 szanszkarát (szentség) különböztetnek meg. Ilyenek a névadás, az első kimenetel a házból, az első étkezés szilárd táplálékkal, az első hajvágás, az első óra a bráhmanával, a házasság, halálakor pedig a tetem elégetése.⁴⁴⁶

A templomokon kívül a háztartásokban is megtalálhatók kis házi szentélyek. A vallási rituálék mindennaposak a hinduk életében, azonban ezek a fesztiválok, ünnepek idején felnagyítódnak. A rengeteg ünnepet lehetetlenül felsorolni, a különböző istenek tiszteletére rendezett szertartásokon a legkülönbözőbb szokások élnek. Ganésa isten ünnepén például óriási szobrokat készíttetnek, s azokat a nap végén a közeli folyókba lökik, vagy Ráma születésnapján utcai vásárokat és színházi előadásokat rendeznek.

A családon belül még ma is él a nők alárendelt szerepe, azonban a társadalomban egyenjogúként dolgoznak, gyakran nagyon megerőltető munkákat. A nők száma alacsonyabb, mint a férfiaké, mivel leánygyermeknek születni Indiában eleve szerencsétlenség, s gyakran előfordul, hogy megölik őket (ez nyílt titok). Ha azonban a házassága napját meg is éri, a megpróbáltatásoknak még korán sincs vége. Az ifjú feleség a férje szüleinek házába költözik és viszi a hozományát. Ha ezt a férje és a szülei kevésnek találják, követelésekkel állhatnak elő, amiket ha a lány családja nem teljesít, a lányt baleset érheti. (1987-ben 1786 esetben bizonyosodott be a „hozomány-égetés”.)⁴⁴⁷

Egy nagyon látványos szertartás a halottégetési rituálé. A halál nem az élet végét, hanem az élethez tartozó egyik állomást jelenti, s a szertartás sem a gyász jegyében zajlik, hanem a tisztítóútz és a Gangesz szent vize által a lélek karmájának tisztítási rituáléja. A gyermekek, a szent emberek és a terhes asszonyok már tisztának számítanak, úgyhogy őket nem égetik el.

Problémák

Indiában olyan társadalmi, demográfiai, vallási, külpolitikai problémák vannak, amelyek hosszú távon károsak lehetnek az ország normális működésére. A GDP szerint India a negyedik a világ országainak listáján,⁴⁴⁸ ennek legnagyobb részét a szolgáltatások teszik ki, de jelentős iparág a mezőgazdaság is.

Jelentős társadalmi különbségek vannak az emberek között, s ez idővel az ország kettészakadásához vezethet. A falvakban iszonyatos nyomor uralkodik, a nagyvárosokban fényűző gazdagság is előfordul. Ezen kívül gondot okoz az óriási népszaporulat, a természetes szaporulat 17,7 %, ami évi 17 millió fő növekedést jelent.

Problémát jelent a még ma is élő kasztrendszer, amelyet igaz, az alkotmányban betiltottak, de bizonyos szituációkban fennmaradt (házasság, munkavállalás). A külpolitikai és vallási ellentétek is nagy gondot jelentenek az ország kormányzásában.

4. Kultúra, kormányzat és a politikai rendszer

Indiában a kormányzati rendszer formáira nagy hatással volt a közel kétszáz éves brit uralom, amely eredményeképpen kialakult a világ legnagyobb demokráciája. A Brit Kelet-Indiai Társaság, pozíciói védelmében erődítményeket emelt, hadsereget tartott fenn,

⁴⁴⁶ Glasenapp, 1981, 43-44. o.

⁴⁴⁷ Ivanics 2005, 10. rész: Égetnivaló nők

⁴⁴⁸ 2008-ban. 2025-ben ötödik, csak kicsit lemaradva Japán mögött. – *A szerk.*

gyakorlatilag olyan önálló állami életet szervezett, amely független volt a helyi uralkodóktól és többnyire a londoni központtól is.⁴⁴⁹ A XVIII. századra a mogul császárok hatalma annyira meggyengült, hogy többé nem tudtak uralmat gyakorolni, főleg a távolabbi tartományok esetében.⁴⁵⁰ A brit gyarmatosítók nagyjából változatlan formában hagyták a mughal területi beosztást, az adózási rendszert, a közigazgatás gerincét, és ezt egészítette ki a rendfenntartás és az igazságszolgáltatás. A kormányzás közvetett maradt, tovább működött a mughal-kori hivatali szervezet, amelyben lassanként a magasabb pozíciókat angoloknak tartották fenn. 1793-ban Angliában törvényt fogadtak el India kormányzásáról, amelynek értelmében a Kelet-Indiai Társaság tevékenységét az India-ügyi államtitkár, illetve általa a brit kabinet ellenőrizte. A társaság 1833-tól már nem is foglalkozott Indiában kereskedelemmel, hanem kizárólagos feladata a kormányzás volt. Kiépült a saját korában egyedülálló szervezet, a brit-indiai közigazgatási szervezet.⁴⁵¹

A XIX. század elejétől az adójövedelem és a kereskedelem zavartalan biztosítása érdekében Anglia nagyhatású reformokat vezetett be, és ez – az indiai sajátosságokat felszámolni kívánó – westernizációs politika 1858-ig tartott. Elsőnek Bengálban születtek meg azok a reformmozgalmak, amelyek az indiai társadalmi gyakorlat torzulásait kívánták felszámolni. Közben vidéken egymást érték a paraszti megmozdulások, amelyek szembe fordultak az elviselhetetlen adóterhekkkel, az ipari növények kényszertermeltetésével. Az elégedetlenség gyakran vallási mozgalmakban nyilvánult meg, amelyek ideológiai küzdelmet folytattak a gyarmati uralom ellen.⁴⁵² Ezek a feszültségek vezettek végül az 1857-es szipojlázadáshoz, amelyet az angolok levertek, mégis kínált tanulságokat számukra. Felszámolták a Kelet-Indiai Társaságot, India kormányzását átvette a korona. Nagy-Britannia kiegyezett a fejedelmekkel és beszüntette az annexiókat. 1877-ben Viktória királynőt India császárává kiáltották ki.

India kormányzását az új Indiaügyi Minisztérium felügyelte. Élén az államtitkár állt, aki mellé tanácsadóként felállították a 15 tagú India Tanácsot. A gyarmat élére a korábbi főkormányzó helyett az alkirály került, tanácsának tagjai tárcaszerű megosztásban dolgoztak.⁴⁵³ 1885-ben megalakult az Indiai Nemzeti Kongresszus, amelynek élén még évekig részben angolok, részben nagy tekintélyű indiai liberális politikusok álltak.⁴⁵⁴ Eleinte a legsúlyosabb sérelmek, gazdasági és közigazgatási hátrányok felszámolását sürgető petíciók, érvelések, javaslatok kidolgozásával foglalkoztak. A Kongresszus azonban nem váltotta be a britek reményeit, és egyre erőteljesebb követeléseket fogalmaztak meg. 1916-ban már kibontakozóban volt egy széles nemzeti front, amelyben a Muzulmán Liga a Kongresszussal együtt követelte az önkormányzatot. Igaz, mindezt az indiai vezetők a Brit Birodalmon belül képzelték el. 1917 nyarán az indiaügyi államtitkár bejelentette, hogy Nagy-Britannia Indiában fokozatosan felelős kormányt kíván bevezetni. A bejelentés nagy lelkesedést váltott ki, de csupán rövid időre, mert a britek meghosszabbították a szabadságjogokat megnyirbáló és a kormánynak rendkívüli hatalmat biztosító törvényt, majd a nemzeti mozgalom elfojtása céljából bevezették a Sir Sydney Rowlatt bíró által javasolt törvényeket. Ekkoriban került a mozgalom élére Mohandasz Karamcsand Gandhi (később Mahátma Gandhi), aki új módszerekkel és elvekkel lépett fel. Az ő elvei, és később a gandhizmus alapelvei: a függetlenség kivívása, az angol áruk bojkottja, az erőszakmentesség elve és az egység a

⁴⁴⁹ Gáthy, 1989, 9.

⁴⁵⁰ Tenigl-Takács, 1997, 471.

⁴⁵¹ Gáthy, 1989, 10-11.

⁴⁵² Gáthy, 1989, 11.

⁴⁵³ Gáthy, 1989, 14.

⁴⁵⁴ Gáthy, 1989, 25.

sokféleségben fontossága.⁴⁵⁵ India 1947. augusztus 15-én lett független, az angolok beleegyezésével és egyfajta manipulálásával, az úgynevezett Mountbatten-terv keretében.⁴⁵⁶

Es miközben az egész világ évszázadok óta érdeklődéssel figyeli Indiát, a róla szóló színvonalas beszámolók közül India egyik leghatékonyabb formálója, *Dzsaváharlál Nehru* munkássága azért emelkedik ki számunkra, mert korának legműveltebb személyiségei közé tartozott és az *India fölfedezése* c. művében saját maga és harcostársai számára rendszerezte a legfontosabb ismereteket hazájáról, vallásról, gazdaságról, politikáról és India történelméről. Ebből is a múltbeli hagyományok és a modernkori vívmányok összegződése, együttélése bontakozik ki vizsgálódó szemünk előtt.

Igen érdekes, ahogy a háborús évek Indiájának feszültségein túl Nehru saját korának olyan főbb kérdéseire kereste a választ, mint hogy tulajdonképpen mi is India, illetve, hogy több-e egy földrajzi fogalomnál, „meg lehet-e őrizni az ország egységét, van-e népében elég életerő, hogy élni tudjon a szabadsággal.”⁴⁵⁷ És Nehru azt bizonyítja: India egységes ország, képes a modernizálódásra, joga van a függetlenségre. Cáfolja a téves mítoszt, hogy Indiát csak szellemi értékek jellemzik, s nincs hajlandósága a Nyugat technikai kultúrájának átvételére. Nehru hatalmas politika- és kultúrtörténeti anyagot gyűjtött össze, bizonyítva vele, hogy India kiűzte a földjére érkező ellenségeket, vagy magába olvasztotta azokat, de minden esetben ellenállt hódítóinak.⁴⁵⁸ Nehru a nacionalizmust elkerülhetetlennek tartotta India számára, minthogy India egységes ország történelmének a kezdete óta, és ez kifejezésre jut a vallási képzetekben, a társadalmi szerkezetben és népei közös történelmi élményében.

Nehru könyve rámutat India második világháborús szerepével foglalkozva külpolitikájuk érdemére, hogy a háború alatt a Nemzeti Kongresszus nem adta fel antifasiszta álláspontját és elutasított mindenfajta kapcsolatot német, vagy japán oldalról, és mozgósította a tömegeket India függetlenségéért, támogatva a nácizmus ellenségeit. A Nemzeti Kongresszuson belül, a nemzeti polgárság Nehru vezette társadalmi osztályának érdekei fejeződtek ki a legjobban, és élesen felléptek a feudális érdekek és hagyományok ellen, törekedtek a brit gyarmati uralom és a nagybirtokrendszer felszámolására. Ugyanakkor Nehru – bár maga vallástalannak tekinthető – Gandhit konzervativizmusával együtt az indiai nemzeti mozgalom jelentős alakjának tartotta, és Nehru „nemcsak az idegen uralom és a feudális kiváltságok ellen harcolt, hanem a húszas években létrejött indiai kommunista és munkásmozgalom pozícióinak gyöngítésére is törekedett”.⁴⁵⁹ Neki jutott az a nem könnyű feladat, hogy a nemzeti polgárság érdekében, szembeszálljon Gandhival, a gazdaság fejlesztésének érdekében, mert országa modernizálását tartotta szem előtt.

Ipari és gazdasági kérdésekben Nehru igen határozott volt, a nyomorból és elmaradottságból kivezető utat a szovjet példa követésében látta. Nem azonosulva ugyan a Szovjetunió politikai berendezkedésével, mégis meghatározónak tartotta India szempontjából a Szovjetunió föderatív berendezkedésének gazdasági és társadalmi tapasztalatait, nagyra értékelte az országban zajló kulturális forradalmat. Nehru vezetése alatt tervbizottság jött létre a majdan független indiai kormány előtt álló feladatok felvázolására, és „az iparosítással és tervgazdálkodással kapcsolatos nehru koncepció az 1947 utáni független India hivatalos gazdaságpolitikai irányító elvévé vált.”⁴⁶⁰ Valamennyi, könyvében megfogalmazott javaslat,

⁴⁵⁵ Gáthy, 1989, 27.

⁴⁵⁶ Gáthy, 1989, 35.

⁴⁵⁷ Nehru, 1981, 784.

⁴⁵⁸ Mi magyarok példát vehetnénk róla. Mi is tehetnénk hasonló megállapításokat, ha nem kísértene még mindig a tudományos intézményektől az alapiskolákig az idegen elnyomás alatt ránk oktrojált múltunk hamis szelleme. – *A szerk.*

⁴⁵⁹ Nehru, 1981, 793. A kommunistákat vetélytársnak tekintette, de soha nem tagadta a marxizmus hatását saját gondolkodásmódjára, és tudomásul vette a kommunistákkal való egységfront szükségességét.

⁴⁶⁰ Nehru, 1981, 793. o

fontos szerepet játszott India történelmében 1947 után, befolyást gyakorolt a világpolitikai történésekre is, hiszen Nehru a függetlenség kivívásától haláláig (1964), India miniszterelnöke volt, és nagy tekintéllyel rendelkezett az el nem kötelezett országok vezetői között is. Halála után pártja a mai napig hatalmon van, rövid megszakításokkal (Nemzeti kongresszus-párt). Elmondhatjuk tehát, hogy Nehru munkája mind elméleti és gyakorlati szinten folytatódik a mai Indiában is.

Mahátma Gandhi kortársai számára is kihívó személyiségének hatása pedig kontinensek határait feszegette. Legelőbb Dél-Afrikában, Ázsiában hallhattak kortársai róla, de Amerikára is befolyással volt. Az Egyesült Államok déli részén Martin Luther King bojkottot szervezett a faji megkülönböztetés ellen, és nyíltan Gandhi követőjének vallotta magát. Ilyenformán Gandhi nem csak hazája, hanem Európa számára is szinte provokációt jelentett.⁴⁶¹ Ugyancsak a Gandhi által képviselt irányzat, később, több területen is alkalmazhatónak bizonyult. Például „Gandhi és tanítványai már közel egy évszázada felhívták a figyelmet, hogy a vidék megőrzése alapvető huszonegyedik századi, a globális túlélést szolgáló stratégia”.⁴⁶² Vagy amit maga Gandhi fogalmazott meg: „A legfontosabb találmányok meghonosítását a legszegényebbek között kell elkezdenünk, mert a gazdagok úgyis megszerzik maguknak.”

Érdekesen ír George Orwell Gandhiról: „A nevéhez társuló dolgok – a háziszőtt ruha, ’a lélek erői’, a vegetarianizmus – nem vonzottak, és középkorias programja nyilvánvalóan nem volt életképes egy elmaradott, éhező, túlnépesedett országban. Szemet szűrt az is, ahogy az angolok kihasználták, illetve azt hitték, hogy kihasználják. Szigorú értelemben, mint nacionalista, ellenségük volt, de minthogy válságról válságra az erőszak megakadályozásáért lépett föl – márpedig ez, brit szemszögből nézve, azonos volt mindennemű hathatós cselekvés megakadályozásával, – nyugodtan tekinthettek rá úgy, mint ’a mi emberünkre’... Hasonlóan gondolkodtak róla az indiai milliomosok is. Gandhi bűnbánatra szólította fel őket, s így természetesen jobban kedvelték, mint a szocialistákat és a kommunistákat, akik alkalomadtán a pénzüket is elvették volna. Kétséges, hogy hosszabb távon mennyire megbízhatóak az efféle számítások; Gandhi maga mondja, hogy ’a megtévesztők végül is saját magukat tévesztik meg’; mindenesetre azt, hogy majdnem mindig szelíden bántak vele, részben annak is köszönhető, hogy hasznosnak vélték. Igazából csupán olyankor dühödtek meg rá a brit konzervatívok, amikor, mint 1942-ben, voltaképp egy másik hódító ellen akarta fordítani az erőszakmentesség politikáját.” Gandhiról úgy beszéltek, mint aki „nemcsak hogy rokonszenvezik a nyugati baloldallal, hanem éppenséggel annak része. Kiváltképp az anarchisták és a pacifisták nyilvánították a magukénak, mert csak arra ügyeltek, hogy Gandhi ellenzi a központosítást meg az állami erőszakot, de nem törődtek tantételeinek nem evilági, antihumanista oldalával.” Am „Gandhi tanításai nem férnek össze azzal a meggyőződéssel, hogy minden dolgok mértéke az ember, s azzal a törekvésünkkel sem, hogy érdemes legyen élni ezen a földön, mert csak ez az egy földünk van. Gandhi tételeinek csak akkor van értelme számunkra, ha feltételezzük Isten létezését, s azt, hogy a kézzelfogható tárgyak világa olyan illúzió, amelytől meg kell szabadulnunk... Nehéz elképzelnünk, hogyan érvényesültek volna Gandhi módszerei olyan országban, ahol a rezsimek ellenzői eltűnnek az éjszakában, és többé se hírük, se hamvuk. Szabad sajtó és gyülekezési jog nélkül nemcsak a külföldi közvéleményre nem lehet apellálni, de tömegmozgalmat se lehet létrehozni, vagy akár szándékunkat az ellenfél tudtára adni. Kétséges, hogy a civilizáció kibír-e még egy nagy háborút, és legalábbis meggondolni való, hogy nem az erőszakmentességben rejlik-e a kiút. Úgy rémlik, sok olyan dolog volt, amit Gandhi nem értett meg, de olyan egy sem, aminek kimondásától vagy átgondolásától félt volna.”⁴⁶³

⁴⁶¹ Vö. Tomcsányi, 2000.

⁴⁶² Mújdricza, 2007.

⁴⁶³ Orwell, 1990.

Gandhit a huszadik század folyamán a világ szentnek tartotta. Tökéletlen világunkban reményt nyújtott, hogy törekedhetünk a tökéletességre, mind a nemzet, mind a társadalom szintjén. „Gandhi a tanító a vallás és az etika, a lelkeség és a gyakorlati élet különös ötvözetét alkotta meg, s ennek révén megtanított bennünket arra, hogy őszinteséggel és türelemmel megvalósíthatjuk önmagunkat mind személyünkben (móksa), mind közösségünkben (szvarádzsja).”⁴⁶⁴ India ősi kultúrájából és a brit uralom tapasztalataiból kiindulva erkölcsileg és lelkileg rázta fel egész a civilizációkat.

4.1 India alkotmánya

India az 1950. január 26-án kiadott alkotmányával föderális köztársasággá alakult: „*Mi, India népe, ünnepélyesen elhatároztuk, hogy Indiát szuverén, demokratikus köztársasággá alakítjuk, és valamennyi polgára számára biztosítjuk: a társadalmi, gazdasági és politikai igazságosságot, a gondolat, szólás, meggyőződés, hit- és vallásgyakorlás szabadságát, a társadalmi helyzet és lehetőségek egyenlőségét, és hogy az állampolgárok között előmozdítjuk az egyén méltóságának és a nemzet egységének biztosítását.*”

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés legnagyobb gondját a gazdaságilag, nyelviileg és kulturálisan megosztott terület politikai egyesítése jelentette. Ezt a tagállamok föderációs szövetségével hidalták át, ami nem jelentett végső megoldást és később sok helyen belpolitikai feszültségekhez és szeparációs törekvésekhez vezetett, amit maga, az alkotmány is tudomásul vett:

„*A parlament törvényhozási úton a) bármely állam területe leválasztás útján, új államot alakíthat, egyesíthet két vagy több államot, illetve államok részeit, és bármely állam részeként ahhoz bármilyen területet csatolhat; b) megnövelheti bármely állam területét; c) csökkentheti bármely állam területét; d) megváltoztathatja bármely állam határait; e) megváltoztathatja bármely állam nevét.*”

A parlament kétkamarás; részei a Nép Háza (Lok Szabha) és az Államok Tanácsa (Rádzsa Szabha).

Az Államok Tanácsa az elnök által kinevezett 12 tagból és az államok legfeljebb 238 képviselőjéből áll, a törvényhozó testületek választott tagjai választják arányos képviselet szerint, egyéni, átruházható szavazat útján. A Nép Háza az államok szavazó polgárai által 5 évre, közvetlenül választott, legfeljebb 500 tagból áll. A törvényjavaslatot csak akkor lehet elfogadottnak tekinteni, ha azt mindkét Ház jóváhagyta. Amennyiben a két ház a törvényjavaslatot illetően képtelen megegyezni több mint 6 hónap alatt, akkor a köztársasági elnök együttes ülésre hívja össze a két Házat a törvényjavaslat megtárgyalása és afölötti szavazás céljából.

A központi kormány élén a köztársasági elnök áll, akit a parlament mindkét házának választott tagjai, illetve az állami törvényhozó testületek választott tagjai választják. Meglehetősen nagy hatalommal rendelkezik: ő a fegyveres erők főparancsnoka, ő nevezi ki a miniszterelnököt és a minisztertanácsot,⁴⁶⁵ valamint a szövetséges államok kormányzóit. A parlamenti ülészekok szünetében önállóan hozhat elnöki rendeleteket. Szükség esetén rendkívüli állapotot hirdethet ki, ekkor a végrehajtó hatalmat kizárólag a központi kormány gyakorolja. Helyettese, az alelnök, az Államok Tanácsának vezetője is.

A szövetségi államoknak saját parlamentjük van, élükön a köztársasági elnök által kinevezett kormányzó áll. A Törvényhozó Testület egy vagy két házaz, ez az államtól függ.

⁴⁶⁴ Kik nyomot hagytak a 20. században 6. **Gandhi**. 2000. 7.

⁴⁶⁵ A Minisztertanács az elnököt, funkciói gyakorlásában segíti és tanáccsal látja el. A miniszterek a tisztségüket az elnök belátása szerinti ideig töltik be. A Minisztertanács kollektíven felelős a Nép Házának.

Minisztertanács működik, élén a főminiszterrel, hogy segítse és tanácsokkal lássa el a kormányzót funkciói gyakorlása során. Ez az állam Törvényhozó Testületének kollektíven felelős.

Az alkotmány külön listákon szabályozza az uniós és a szövetségi törvényhozási tárgyakat. A legfontosabb területek: a hadügy, a közlekedés, a külügy, a hírközlés, a devizaügyek, a bankügy, az államközi kereskedelem a központi kormányzat hatáskörében maradtak. Néhány ugyancsak fontos jogkör, mint például a rendfenntartás, az oktatásügy, a földhaszonbérlet és az adóügyek nagy része a tagállamok kezébe került. Néhány jogtételről a két szint közösen határozhat.

A közigazgatás struktúrája a gyarmati rendszerből átvett Állami Szolgálat maradt. Ennek két legfontosabb ágát az Indiai Közigazgatási Szolgálat és az Indiai Rendőri Szolgálat képezte.

Az alkotmány állást foglalt a falusi önkormányzati rendszer, a pancsáját megteremtése mellett, ennek kiépítése azonban csak az ötvenes évek végétől terjedt el általánosan. Feladatuk az utak és a vízellátás karbantartása, az adóügyek irányítása, a falusi adminisztráció ellátása és a szociális ügyek felügyelete.

A bírói hatalom az indiai Legfelsőbb Bíróság kezében van. Az egyes államokban ez a hatalom megosztott a végrehajtó hatalommal, tehát a kormánnyal, a minisztertanáccsal, akik a közvetlenül választott Törvényhozó Testületnek és a bíróságnak felelősek.⁴⁶⁶

4.2 Politikai események 1950-től napjainkig⁴⁶⁷

A függetlenség kivívása megváltoztatta a Nemzeti Kongresszus jellegét, nemzeti mozgalom tömegszervezetéből politikai párttá alakult. Az 1950–1951-ben megtartott első általános választásokon közel 80 politikai párt vett részt. Az abszolút többséget a Kongresszus kapta, amelyben a tömegbázis megoszlása alapján határolódtak el a belső platformok. A Vallabhai Patel miniszterelnök-helyettes vezette jobboldali frakcióval szemben állt a miniszterelnök vezetése alatt működő balszárny.

A baloldali ellenzéket a szocialista szervezetek, amelyek a nyugat-európai szociáldemokratákhoz hasonló elveket vallottak és az Indiai Kommunista Párt alkotta. A jobboldali ellenzéket a hindu nacionalizmus köréből alakult, kommunalista pártok⁴⁶⁸ alkották.

A legfontosabb belpolitikai problémát a mesterséges felosztású államban a nemzetiségi ellentétek jelentették. Így a telugu (ándhra) nép, dravida szervezetek illetve a szikhek nacionalista pártja, az Akáli Dal is önálló állam létrehozása reményében harcoltak, ezenkívül az itt élő törzsek is megfogalmazták követeléseiket a jogaikkal, képviseljükkel kapcsolatban. Megoldásra várt még a kasmíri kérdés is, s ehhez kapcsolódva alakult a Népszavazási Front nevű szervezet, melynek célja Kasmír népszavazás útján való függetlenségének kivívása.⁴⁶⁹

Az 1962-ben megtartott általános választásokon a Kongresszus megőrizte az elsőbbségét, viszont elkezdtek erősödni a jobb- és baloldali pártok. A politikai polarizálódás nemcsak a pártok között, hanem a Kongresszuson belül is megfigyelhető volt. A Nehru nevével fémjelzett, szocialisztikus, centrista tömb mellett egyre jobban elkülönült a nagytőke-orientált ún. Szindikátus frakció, amelynek két vezetője Sadashiv Kanoi Patil és Morárdzsi Deszái volt. A baloldali, szocialista platformot Madan Mohan Málavija vezette. Nehru 1964-es halála után még jobban felerősödött a Kongresszus frakcióinak pozícióharca. A helyzetet külpolitikai események is súlyosbították (második indiai–pakisztáni háború).

⁴⁶⁶ Tenigl-Takács, 1997, 399-405.

⁴⁶⁷ Azaz 2009-ig, a szakdolgozat leadásáig. – A szerk.

⁴⁶⁸ A legjelentősebbek a Hinduk Nagy Gyűlése (Hindu Mahászabhá), a Ráma Fényes Gyülekezete (Ram Rádzsja Parisad) és a Népi Szövetség (Dzsana Szagh).

⁴⁶⁹ Tenigl-Takács, 1997, 407-414.

Az 1967-es választásokon a megosztottság jelentősen rontotta a Kongresszus eredményeit, a korábbi 70% helyett 54%-kal a baloldali támogatású Indira Gandhi, Nehru lányának, programja győzött, aki folytatni kívánta apja reformista és szocializáló politikáját.⁴⁷⁰ Növelte a Kongresszus népszerűségét, így az 1971-ben megtartott választásokon ismét abszolút többséggel nyert.

A hetvenes évek első felében elmélyültek India társadalmi és gazdasági problémái, s ez válságba sodorta az országot. A probléma forrása, hogy az ígért reformokat csak csekély mértékben sikerült megvalósítani. Ennek hatására aktivizálódtak az ellenzék erői. A jobboldal Dzsanaata Front néven szerveződött egységbe. 1975-ben összpontosított támadást indított a miniszterelnök asszony ellen, választási csalással vádolva meg őt. Akcióba léptek a szélsőséges terrorcsoportok is. Szintén megelénkült a szikh szeparatisták mozgalma, meg is nyerték a pandzsábi választásokat, emigráns kormányt alakítottak és nyíltan hangoztatták az önálló szikh állam, „Khálistán” eszméjét. A válság a széthullás felé sodorta Indiát, a köztársasági elnök 1975. június 26-án rendkívüli állapotot hirdetett ki, ami lehetővé tette a tartományi kormányok felfüggesztését, egyes politikai szervezetek betiltását, a cenzúra bevezetését és sok más megszorító intézkedést. Ez egészen 1977-ig érvényben maradt és számos antidemokratikus intézkedés történt. Az intézkedések megosztották a Kongresszus Párton belüli politikai erőket, végül a baloldal kivált a pártból és megalapították a Kongresszus a Demokráciáért nevű szervezetet.

Ugyanakkor a rendkívüli állapot érdekszövetségbe tömörítette az ellenzéki pártokat, s 1977 elején megalakult a Dzsanaata Párt. Az 1977-es választásokon sikerült megszerezniük az 542 mandátumból 363-at. Az új miniszterelnök Morárdzsí Deszái lett. Feloldották a szabadságjogokat korlátozó intézkedéseket és bizottságokat hoztak létre a rendkívüli állapot idején elkövetett visszaélések kivizsgálására. A párt csak két évig tudta megtartani a hatalmát, ugyanis nem tudtak egységes, határozott programot felmutatni, s az utána alakult Csaran Szingh-kormány már csak ügyvezetői minőségben működött, 1980-ra előrehozott választásokat írtak ki.⁴⁷¹ Az Indiai Nemzeti Kongresszus a szavazatok 43%-át szerezte meg, s a párt újra kormányt alakított. A győzelem oka, hogy a felerősödött hindu nacionalizmustól megrettent muzulmánok, érinthetetlenek, törzsi népek és vagyonát féltő ipari polgárság mellettük szavazott. Szükség volt az erős kormányzásra, ugyanis a nyolcvanas évek elejére az ország a gazdasági, társadalmi széthullás határára került, a demográfiai robbanás következtében az indiai lakosság 50%-kal emelkedett, s ezáltal kiéleződtek a társadalmi és regionális ellentétek (áttérési mozgalom, függetlenedési mozgalmak). A legsúlyosabb politikai válság a szikhekhez fűződik. A sorozatos szélsőséges terrorakciók célkitűzése egy független szikh állam megalapítása volt Pandzsábból és a szomszédos tartományokból. 1983-ban októberében Pandzsábot elnöki kormányzás alá vonták, amivel azt érték el, hogy szeparatista szervezetek földalatti hadsereggé alakultak át. Indira Gandhit 1984-ben testőrségének két szikh tagja meggyilkolta, ennek hatására a miniszterelnök asszony hindu hívei szikhek ezreit mészárolták le. Az új miniszterelnök, a fia, Radzsiv Gandhi lett. Az 1984-ben megtartott választásokon a Kongresszus Párt történelmének legnagyobb választási győzelmét aratta. Türelmes, megfontolt, engedékeny politika jegyében lépett fel mind a pandzsábi, mind a tamil és asszami válságok ügyében. A szeparatizmus által érintett vidékeken a Kongresszus támogatottsága csökkent. Visvanáth Pratap Szingh és öt társa kivált a kabinetből és „Emberek Frontja” (Dzsana Morkha) néven új politikai szervezetet alakított.

1988-ra megfigyelhető az ellenzék megerősödése, megalapították a Nemzeti Front (Rástríja Morkha) nevű ellenzéki tömörülést, majd ezen belül megalakult a Népi Párt (Dzsanaata Dal). Az 1989-ben lezajlott választások eredményeképp az elnökük, Visvanáth Pratap Szingh

⁴⁷⁰ Tenigl-Takács, 1997, 421-428.

⁴⁷¹ Tenigl-Takács, 1997, 429-434.

alakíthatott kormányt.⁴⁷² Rövid miniszterelnöksége idején kiéleződtek a központi kormányzat és a vallási-nacionalista pártok közötti ellentétek. Az ajódhjái válság hatására a Bháratíja Dzsanaata Párt megvonta támogatását a kormánypárttól, ami hamarosan kormányválsághoz vezetett. 1990-ben Szingh miniszterelnök fő politikai ellenfele Szocialista Dzsanaata Dál néven saját parlamenti frakciót alakított. Még ebben a hónapban bizalmatlansági indítványt adtak be a kormány ellen, az új miniszterelnök Csandra Szekár lett. Parlamenti szövetségbe tömörültek a Szocialista Dzsanaata Dál és a Kongresszus képviselői. A koalíció csak néhány hónapig maradt fenn, mivel felmerült a gyanúja annak, hogy biztonsági szervek megfigyelés alatt tartanak több kongresszus-párti politikust. A miniszterelnök lemondott, politikai patthelyzet alakult ki, s új választásokat írtak ki 1991-re. Egy szeparatista terrorszervezet meggyilkolta Radzsiv Gandhit, halála nemzetközi felháborodást váltott ki. A választásokon látszott, hogy a Dzsanaata Dál népszerűsége visszaesett, újra kongresszista kormány alakult, az új miniszterelnök Naraszimha Rao lett. Egy komplex, gazdasági és társadalmi intézkedések sorozatát tartalmazó reformtervet dolgozott ki. Az intézkedések azt mutatták, hogy India is szakított a szocialista modellel, s a rendszerváltás útjára lépett.

A kilencvenes évekre India a világ 12 vezető ipari hatalma közé emelkedett, s a térség gazdaságilag dinamikusan fejlődő államának tekinthető. A szeparatista mozgalmakat azonban nem tudták megfékezni és a politikai pártharcok a parlamentben is folytak. A Bháratíja Dzsanaata Párt két ízben is bizalmatlansági indítványt adott be a kormány ellen, a Nép Háza azonban leszavazta. 1992-ben robbant ki a bombay-i értékpapír-botrány, amibe korrupció vádjával a kormány néhány tagja is belekeveredett, aminek hatására a tartományi választásokon a Kongresszus Párt több államban elveszítette a többségét. Az 1996-os választásokon a Bháratíja Dzsanaata Párt választási szövetségeseivel, a Bahudzsan Szamádzszal relatív többséget szerzett. Ekkor töltötte ki először nem kongresszuspárti kormány a teljes hivatali idejét.⁴⁷³ Elkezdtek harcolni kimondottan a kisebbségek szavazataiért (muszlim vallású jelöltek szerepeltetése). A 2004-es választás eredményére senki nem számított: jelentős támogatottságot szerzett a Kongresszus szekularizációs- és liberalizációs politikája, s ezáltal győztek. A párt erős, stabil és szekuláris kormányt ígért Indiának, ígéretet tettek arra, hogy folytatni fogják az előző kormány privatizációs politikáját, noha a választási kampányban épp azzal tűnt fel, hogy szociális kérdések megoldását tűzte zászlajára és gazdasági növekedést ígért. Radzsiv Gandhi özvegye, Sonia Gandhi visszautasította a felkínált miniszterelnöki tisztséget, ugyanis sokan támadták olasz származása miatt. A miniszterelnöki tisztséget Dr. Manmohan Szingh tölti be.⁴⁷⁴

A pártok versengésének kérdésében azonban fontos, hogy a felszíni zavargásokon túl jelentkezik egy olyan pártok fölött álló egyetértés az alapvető értékekben, amely csak a civilizációs, kulturális hatásokkal magyarázható. Az Indiában található pártok száma sokkal nagyobb, mint Nyugat-Európában, közel 60 indult a legutóbbi választáson, s a különbségek inkább csak retorika szintjén jelentkeznek.⁴⁷⁵

4.3 Külpolitika

India külpolitikája a függetlenné válás után – annak tapasztalatain okulva – a pozitív semlegesség⁴⁷⁶ elvét követte. Főbb alaptételei ennek a gyarmatosítás ellenesség, a béke és a

⁴⁷² Tenigl-Takács, 1997, 435-442.

⁴⁷³ Tenigl-Takács, 1997, 443-450.

⁴⁷⁴ S töltötte be 2014-ig, azóta Narendra Dámodardász Modi máig.

⁴⁷⁵ Párkányi, 2005.

⁴⁷⁶ Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 449.

semlegesség, illetve a távolmaradás a különböző katonai szervezetektől.⁴⁷⁷ India igyekezett jó kapcsolatot kialakítani a szomszédos országokkal, illetve békeközvetítő szerepet is vállalt az ázsiai térségben fennálló helyzet javítására, s kijelentette, hogy a hidegháborús időszak alatt nem hajlandó egyik tömbhöz sem csatlakozni.

Az első és legfontosabb külpolitikai kérdéskör Pakisztánhoz kapcsolódik, azonban ez a kapcsolat a vallási ellentétek és a kényszerűszétválás miatt nem alakult soha a legkedvezőbben. A kínai-indiai kapcsolatok kedvezően alakultak egészen a Pekingben történt belpolitikai változásokig.⁴⁷⁸ Az új hatalom miatt a Tibet státuszáról folytatott tárgyalások negatív fordulatot vettek. Rajtuk kívül az Amerikai Egyesült Államokkal sem alakult mindig pozitívan a kapcsolat. Annál inkább jobbnak bizonyult partnerként a szovjet fél, a szocialista országok, illetve Banglades.

A következőkben az egyes országokkal alakuló kapcsolatokat fejtem ki részletesen.

Pakisztán

Az indiai–pakisztáni konfliktus már Pakisztán, mint állam megalakulása előtt elkezdődött. Az Indiai Nemzeti Kongresszus függetlenségi harcában egy új elem is megjelent, a Muzulmán Liga (1906). A független muzulmán állam megalakítását már az 1937-es lakhnau kongresszuson előirányozták.⁴⁷⁹ A harc végső céljával azonban az 1940-es lahorei kongresszuson tüzték ki Pakisztán, vagyis a „tiszták állama”⁴⁸⁰ megalapítását. Az Indiai Nemzeti Kongresszus ezt ellenezte, hitük szerint ugyanis a hindu–muzulmán egység megvalósulhatott volna. A britek érdeke – azért, hogy minél nagyobb befolyásuk maradjon a térségben – az egységes India kialakulásának megakadályozása volt, tehát hogy a konfliktust tovább mélyítsék, olyan eszközöket vetettek be, mint a saját állam ígérete a muzulmánoknak, a hinduknak pedig az ezáltal létrejövő béke a többségben hinduk által lakott területeken.⁴⁸¹ 1944 folyamán Wavell, brit alkirály megbeszéléssorozatot szervezett a 2 fő párt vezetőivel, Gandhival és Dzsinnah-val, amely végén a megegyezés értelmében a felosztás kérdéséről a politikai státus rendezése után döntenek.⁴⁸² Az 1946-os tartományi törvényhozó testületi választásokon a Nemzeti Kongresszus kapta a legtöbb mandátumot, de a Muzulmán Ligának is sikerült szilárd pozíciókat kivívnia.⁴⁸³

Az 1947-es angol nyilatkozat szerint az angolok 1948 júliusáig kivonulnak Indiából, illetve ha addig központi kormány nem alakulna, a tartományoknak adják át hatalmat. Viszont a pozícióik megőrzéséért még egy utolsó kísérletet tettek különböző eszközökkel: a hinduk és a muzulmánok összecsapásának provokálása, illetve az ország felosztásáról szóló Mountbatten-terv.

India 1947-ben lett független, ezzel az eseménnyel egybekötve alakult meg az iszlám vallású területeken Pakisztán. A korábbi India területének több mint egynegyede, lakosságának pedig egyötöde Pakisztánhoz került, illetve meg kellett osztani a nemzeti vagyont, a bankok aranytartalékát, a vasúti gépparkot, a hadsereget, s minden egyéb állami kézen lévő értéket.⁴⁸⁴ Azonban a vallási vérengzések olyan méreteket öltöttek akkoriban, hogy mindkét fél kénytelen

⁴⁷⁷ Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 411.

⁴⁷⁸ Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 450.

⁴⁷⁹ Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 373.

⁴⁸⁰ Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 381.

⁴⁸¹ Ugyanakkor Collins-Lapierre: Szabadság éjfékor c. dokumentumregénye szerint, melyet a függetlenné válást levezénylő utolsó brit alkirályal felvett 14 órás hanganyag alapján írt, hogy ha az alkirály tudta volna, hogy Dzsinnah halálos beteg, kitarthat még egy kicsit, és akkor a Gandhi-eszme valósul meg: egység a sokféleségben.

⁴⁸² Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 388-389.

⁴⁸³ Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 397.

⁴⁸⁴ Tenigl-Takács, 1997, 391.

volt elfogadni a britek által javasolt függetlenedést. Ebből következik, hogy később a vegyes lakosságú területeken tartott népszavazásokon mindkét ország arra törekedett, hogy a kérdéses állam hozzákerüljön, illetve a fejedelemségekben, mivel azokban az uralkodó döntése volt a döntő.

A 601 indiai fejedelemség közül 555 Indiához, a többi Pakisztánhoz csatlakozott, ezek a csatlakozások az Indiai Unióhoz zavartalanul mentek végbe.⁴⁸⁵ Volt azonban három állam (Haidarábád, Dzsunagadh, Kasmír), ahol a hovatartozás kérdésköre konfliktussal járt. Kisebbség nagyobb helyi háborúk kezdődtek meg, s amíg az első két állam helyzetét sikerült rendezni, addig Kasmírban nem született megoldás. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1949. január 1-től tűzszünetet rendelt el, azonban ez nem jelentette a harcok végleges befejezését.⁴⁸⁶

Az angolok érdeke természetesen a fejedelemségek megtartása volt, hiszen így érvényesíthették befolyásukat azokon a területeken. A számításaik azonban csak Kasmír és Dzsammu fejedelemségeiben maradtak meg tartósan. Gandhi álláspontja a kérdésben az 1947-es kasmíri látogatáson vált világossá, megegyezést hozott létre a fejedelem és a Nemzeti Kongresszus között.⁴⁸⁷

Kasmír terület megszerzése mindkét fél számára nagy jelentőségű volt, ezért az indiai-pakisztáni közvetlen összecsapások mind ezen a területen zajlottak. Bár India az egész államot sajátjának tekinti, de csak a terület 63%-a van az ellenőrzése alatt, és ott is a lakosság többsége iszlám vallású.⁴⁸⁸ A területért folyó versenyben pedig hamarosan megjelent egy harmadik fél is, a kínai, aki elfoglalta az állam északkeleti-részét.

India és Pakisztán között szám szerint négy összecsapás (1947, 1965, 1971, 1999) volt a terület kérdéskörében. Az elsőben még a britek provokálták a fegyveres konfliktust úgy, hogy 1947. október 22-én pathán törzsek betörték Kasmír területére, ami hamarosan a fejedelmi rendszer összeomlásához vezetett. Október 27-én indiai egységek felvették a harcot ellenük, s velük együtt a hozzájuk csatlakozott pakisztáni reguláris hadsereggel.⁴⁸⁹

1947 decemberében India az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé vitte a kérdést, aminek eredményeképpen a harcokat 1948 tavaszán beszüntették. Az 1949 óta fennálló ENSZ megfigyelő bizottság neve UNMOGIP (United Nations Military Observer Group in India and Pakistan).⁴⁹⁰ Eredetileg a tűzszünetet ellenőrizte egy majdani népszavazás reményében, azonban ez mostanáig még meghiúsult.

Az 1965-ös konfliktus a pakisztáni szélsőséges csoportok provokálásával és az új kormány támogatásával alakult ki. Fegyveres határincidensek, zavargások voltak az egész állam területén. A békekötésben fontos szerepet játszott a Szovjetunió békejavaslata 1965 augusztusában. Az ügyet rendező konferenciát 1966. január 3. és 10. között tartották meg Lal Bahádur Sásztri, indiai miniszterelnök, Mohammad Ajub-khán pakisztáni kormányfő és Alekszej Nyikolajevics Koszigin szovjet miniszterelnök részvételével. A nyilatkozat tartalmazta a katonapolitikai rendezés feltételeit és megnyitotta a kaput a kapcsolatok normalizálása felé. Az ügy azonban itt sem oldódott meg véglegesen az indiai miniszterelnök hirtelen bekövetkezett halála miatt.⁴⁹¹

A harmadik fegyveres konfliktus pakisztáni belpolitikai változások következménye. Ebben a konfliktusban jelent meg először a hidegháborús katonai tömbök szembenállása, a pakisztáni politikával szimpatizáló Egyesült Államok és az Indiával béke-barátsági

⁴⁸⁵ Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 404.

⁴⁸⁶ Tenigl-Takács, 1997, 393.

⁴⁸⁷ Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 407.

⁴⁸⁸ http://www.kashmir.co.uk/basicfacts_x.htm

⁴⁸⁹ Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 406.

⁴⁹⁰ <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmogip/>

⁴⁹¹ Antonova - Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 454.

szerezésben álló Szovjetunió közvetett harca. A pakisztáni kormány nyíltan támogatta országában az India-ellenes hangulatot, és ez 1971. december 3-án háborús konfliktussá fajult India és Kelet-Pakisztán között. A katonai akció a pakisztániak fegyveres kapitulációjával ért véget, s India kezdeményezésére kötöttek tűzszünetet. India támogatásával alakult meg a kelet-pakisztáni területekből Banglades.

1999-ben a kargili offenzíva mély megdöbbenést okozott az indiai vezetés számára, ugyanis pakisztáni katonák törtek be Kasmír indiai oldalára.⁴⁹² Ekkor már mindkét fél rendelkezett atomfegyverekkel, úgyhogy nukleáris szempontból is fenyegetettek voltak, de az összecsapásokban rejlő kockázatok miatt bevetésükre nem került sor. Az ügyben béketeremtési kísérletek voltak a két fél között, főleg a '90-es évek második felében,⁴⁹³ a tárgyalások egyik eredménye volt az 1999-es Lahorei nyilatkozat, amelyet a két állam miniszterelnökei aláírásukkal erősítettek meg. Ebben a dokumentumban is csak a konfliktus megoldásának előrevetítése szerepel, konkrét megoldási javaslat nem. Lefektették a kapcsolatok rendezésének alapelveit, köztük nukleáris kérdéseket is érintettek.⁴⁹⁴

India kasmíri területe jelenleg autonómiát élvez, pártok alakulnak, választásokat tartanak, a legnagyobb párt a Kasmíri Nemzeti Kongresszus. Pakisztánhoz nem tud és nem is fog csatlakozni, Indiát viszont támogatja a terrorizmus elleni harcban és az árulókkal szemben.⁴⁹⁵

Kína

India függetlensége óta baráti kapcsolatokat létesített a szocialista rendszerű országokkal, így a Kínai Népköztársaságot is elsősk között ismerte el. A kapcsolatuk így kezdetben kedvezően alakult. A koreai válságban Kínát támogatta, s 1954-ben aláírtak egy egyezményt, amely megszüntette a fennálló nézetkülönbségeket Tibet státuszának kérdésében, valamint elfogadta az kínai fennhatóság alá tartozását, s nem kívánt beleavatkozni a kínai belügyekbe.⁴⁹⁶ Ezen kívül tartalmazta a békés egymás mellett élés 5 alapelvét (pancsaszila):⁴⁹⁷ egymás területi szuverenitásának kölcsönös tisztelete; egymás kölcsönös meg nem támadása; egymás belügyeibe való be nem avatkozás; egyenlőség és a kölcsönös előnyök biztosítása; békés egymás mellett élés.⁴⁹⁸

Az ötvenes–hatvanas években azonban fordulat következett be a pekingi bel- és külpolitikában, és ez az indiai–kínai kapcsolat hirtelen romlásához vezetett. 1959-ben és 1962-ben határkonfliktusok robbantak ki, amelyek komoly fegyveres összetűzésekhez vezettek, a kínai csapatok elfoglalták Ladakh, indiai államot. A konfliktus negatív nyomást gyakorolt az indiai belpolitikára és a közeledést idézett elő Kína és Pakisztán között, többek között Kasmír kérdésében.⁴⁹⁹

Ezen a helyzeten az indiai határ közelében létesített katonai támaszpontok sem segítettek, sőt megnehezítették a két ország közötti viszonyok normalizálását. Bár 1976-ban egyezmény született a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok helyreállításáról, de ez sem eredményezett érdemi változásokat.

⁴⁹² Csicsmann, 2004.

⁴⁹³ Csicsmann, 2004.

⁴⁹⁴ *Lahore Declaration*, 1999. (Még 2025 áprilisában–májusban is, a pahalgami terrortámadást követően a két atomhatalom között kiéleződött a konfliktus, részben a vallási, részben a területi viszály miatt, de a háttérben inkább a folyók vize elosztása miatt. – *A szerk.*)

⁴⁹⁵ <http://www.jammu-kashmir.com/basicfacts/basics.html>

⁴⁹⁶ Vukman, 2007.

⁴⁹⁷ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 450.

⁴⁹⁸ Tenigl-Takács, 1997, 414.

⁴⁹⁹ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 449.

A '80-as évek végén némi javulás következett be az indiai-kínai kapcsolatban. 1989-ben közös munkacsoport alakult a határ menti incidensek megvitatására, majd 1990-ben a katonai vezetők találkoztak. A következő évben döntés született a határvidék kereskedelmének helyreállításáról, s régóta először a miniszterelnökök találkoztak a '90-es évek elején. 1992-ben megállapodás született a határ menti haderők csökkentéséről, 1994-ben pedig közös hadgyakorlatról Ladakh államban.⁵⁰⁰

2004. november 30-án a két miniszterelnök, Wen Jiabao és Manmohan Szingh aláírt egy közös nyilatkozatot a „Kínai–indiai kapcsolat elvéről és teljes együttműködéséről”.⁵⁰¹

A világ két legnépesebb országának kapcsolata a különböző politikai rendszerek miatt is nehezen kezelhető. India és Kína viszonyát még ma is jócskán terhelik a múltbeli konfliktusok, de a mai helyzetre a versengés és az együttműködés egyaránt jellemző. A legjobb forgatókönyv szerint Kína továbbra is elsősorban a gyártási folyamatokra, India pedig a szolgáltatásokra összpontosít, s így a két ország gazdaságilag akár egymás kiegészítője is lehet a jövőben.⁵⁰²

A Szovjetunió

India függetlenedése után, Nehru kormánya törekedett a békés külkapcsolatok kialakítására az ázsiai térségben. A nagyhatalmak közül azonban tartós együttműködési és baráti kapcsolatot kialakítani csak a Szovjetunióval sikerült. A szocialista országokkal a kezdettől fogva jó kapcsolatot ápolt, a kivétel egyedül Kína, amellyel ingadozó volt a viszonya. A szocialista országokkal való jó viszonyba bele lehetne magyarázni a hidegháborús szembenállásba való bekapcsolódást, s bár az Egyesült Államokkal tényleg nem volt jó a viszonya, ezt mégse lehet így kijelenteni.

A kormánydelegációk rendszeres cserelátogatásai 1955-ben kezdődtek meg.⁵⁰³ Az 1971-es konfliktusban India és Pakisztán között, a Szovjetunió következetesen a vérontás beszüntetése mellett foglalt állást és a békés politikai rendezés mellett. Ennek a támogatásnak a következménye az 1971. augusztus 9-én kötött szovjet–indiai béke–barátsági és együttműködési szerződés, majd ezt további egyezmények és kooperációk sora követte. Brezsnyev is pozitívan értékelte a kapcsolatukat: „A szovjet–indiai barátság évről évre erősödik, és nem kétséges, hogy a jövőben újabb lépéseket teszünk ebben az irányban, országaink népeinek nagy hasznára és a világbéke ügyének érdekében.”^{504, 505} A mondat megerősítésképpen 1973 novemberében Indiába látogatott, s egy közös közleményben megerősítették az egyezményüket a béke fenntartása érdekében. A látogatás alkalmából további okmányokat írtak alá gazdasági, kereskedelmi, tudományos és diplomáciai témakörökben. A hetvenes évek közepére a Szovjetunió vált India legfontosabb kereskedelmi partnerévé.

Az 1977-es indiai kormányváltás után az új külügyminiszter folytatta a pozitív semlegesség külpolitikáját, és a Szovjetunióval való kapcsolat kiemelt szerepet kapott ebben a programban. 1977 októberében az indiai miniszterelnök hivatalos látogatást tett Moszkvában, ahol közös nyilatkozatban kijelölték a kapcsolatok további fejlődésének perspektíváit minden területen.⁵⁰⁶

⁵⁰⁰ Tenigl-Takács, 1997, 446.

⁵⁰¹ *A Kínai Népköztársaság jelenlegi helyzete és biztonságpolitikája.*

⁵⁰² Neszmélyi – Kusai – Pap, 2007. (Manapság Kína és India mai közeledése alapvetően rövid távú jelenség. Az enyhülés nem valódi stratégiai irányváltás, nem geopolitikai erőviszony megváltozás. Kína és India hosszú távú fejlődési pályájában elkerülhetetlen a domináns és a felemelkedő hatalom közti rivalizálás. – *A szerk.*)

⁵⁰³ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 450.

⁵⁰⁴ *Pravda* 1973. szept. 25.

⁵⁰⁵ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 465.

⁵⁰⁶ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 473.

A Szovjetunió széthullása sem szakította meg a kapcsolatokat a két ország között, s ezt mi sem mutatja jobban, minthogy 1992-ben Oroszország és Ukrajna meghosszabbította a gazdasági és katonai segítségnyújtási szerződéseket, majd orosz–indiai gazdasági és kereskedelmi egyezmény született, és 1993 januárjában Boris Jelcin Indiába látogatott, s ott aláírt egy újabb barátsági–együttműködési szerződést.⁵⁰⁷

A két ország viszonya mindig is a közös érdekeken alapult. Az érdek, hogy fékezze Kína és az Amerikai Egyesült Államok térnyerését az ázsiai térségben. A Putyin orosz elnök 2007-es látogatása Indiába védelmi–biztonságpolitikai, kereskedelmi és nukleáris kapcsolatok terén minőségi változásokat hozott.

A jövőben tehát India és Oroszország kapcsolatát a kölcsönös érdekeken alapuló együttműködési partneri viszony határozza meg, az egyetlen ütközőpont India növekvő befolyása a közép-ázsiai államokban, ami sértheti Oroszország érdekeltségeit abban a térségben, de az évek óta fennálló együttműködés valószínű nem egyik napról a másikra fog megváltozni.⁵⁰⁸

Az Amerikai Egyesült Államok

A hidegháborús tömbök szembenállása India szempontjából nem arról szólt, hogy mindenképpen megpróbált egyik vagy másikhoz csatlakozni, az el nem kötelezett országok szövetségének tagja volt, vagyis igaz a pozitív semlegesség elve. Kapcsolatok szempontjából előfordult, hogy részrehajló volt, de a békeközvetítést a két fél között, mindig is a feladatai közé sorolta. Ez alapján a Szovjetunióval való jó viszony mellett törekedett az Egyesült Államokkal is hasonlóra.

Ahogy azonban az ebben az időszakban gyakran előfordult, ha az egyik félhez valamely állam közel került, a másik fél próbált közeledni az azzal szemben álló országhoz. Ez így volt India és Pakisztán viszonyában is.

A kapcsolatok felvételének bizonyítéka, hogy India első miniszterelnöke, Nehru 1949 októbere–novembere folyamán látogatást tett az Egyesült Államokban, s habár politikai együttműködést nem sikerült elérni, gazdaságilag elérte a kapcsolatok kiszélesítését, az amerikai tőke betört az indiai piacra.⁵⁰⁹ Ezt követte 1951–52-ben egyezmények egész sora a köztük lévő technikai együttműködésről.⁵¹⁰

Az 1971-es konfliktusban azonban az Egyesült Államok a pakisztáni politikát pártolta,⁵¹¹ és ez közvetve elősegítette a Szovjetunióhoz való közeledést. Ennek pedig következménye az amerikai segély befagyasztása volt, ami az amerikai–indiai kapcsolatok hirtelen romlásához vezetett. Az ügy normalizálását az sem segítette, hogy India nyíltan fellépett az Indiai-óceánon lévő Diego Garcia-szigeten tervezett katonai támaszpont létesítése ellen.

Az indiai–amerikai kapcsolatok megjavítására azonban már a '70-es években voltak kísérletek. Amerikai részről ilyen volt a segélyek befagyasztásának feloldása, valamint Henry Kissinger, amerikai külügyminiszter látogatása Indiába. A pozitív változások ellenére azonban alapján mégsem javultak meg a kapcsolatok.⁵¹²

⁵⁰⁷ Tenigl-Takács, 1997, 447.

⁵⁰⁸ Neszmélyi – Kusai – Pap, 2007. Mint írják, India egyetemet végzett és szakképzett munkaereje konkurenciát jelenthet, valamint India közép-ázsiai jelenléte erősödik, például révételével egy tadzsikisztáni légbázis építésében.

⁵⁰⁹ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 411.

⁵¹⁰ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 450.

⁵¹¹ Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 463.

⁵¹² Antonova – Bongard-Levin – Kotovszkij, 1981, 474.

Indiai részről Radzsiv Gandhi 1987-ben, Naraszimha Rao 1994-ben látogatott az Amerikai Egyesült Államokba. Rendezték a két állam közti gazdasági és kereskedelmi kérdéseket, valamint megegyezés született katonai és védelmi együttműködésről.

2006-ban George W. Bush indiai látogatása jelentősen módosította a két ország közti, illetve a Pakisztánnal fennálló viszonyokat. Az akkor született amerikai–indiai nukleáris együttműködési megállapodás – mivel módosította a félévszázados geostratégiai egyensúlyt a térségben, – maga után vonta egy hasonló együttműködés kibontakozását Kína és Pakisztán között, amit a Hu Csin-tao kínai elnök azutáni pakisztáni látogatása során világosan kirajzolódott, a két ország közötti fokozódó nukleáris együttműködés mutat.⁵¹³ Az új típusú indiai–amerikai kapcsolat jelentősen megváltoztathatja a nemzetközi viszonyokat. Ezt az átrendeződést a közös értékrenden túl, a Kína teljhatalmával szemben való fellépés alakítja, s előrevetíti India jövőbeni szerepét a globalizáció világában.

5. Konklúzió

India történetének, vallási és politikai jellegzetességeinek áttekintésével igyekeztem több oldalról is bemutatni, hogy ez a kontinensnyi ország és az ottani sok nép, sokféle, mégis egységes kultúra, igen nagymértékben őrzi ősi, a régmúltban is folyamatosan megújuló szemléletét, szokásait, közösségi és nemzeti jellegzetességeit, amin a brit uralommal való találkozás olyan nyomot hagyott, amely aztán leginkább a függetlenség elnyerését követő indiai politikán látszik meg. E hatalmas témaanyagot nem volt könnyű összehangolni, de remélem, hogy minden összetevő esetében sikerült érzékeltetnem mind az ősi vallás, mind a brit hatás befolyását, azaz India és a világ találkozásának kölcsönhatását.

Fontos kiemelten rámutatni, hogy Indiának demokratikus keretek között sikerült elérni mai vívmányait, ami a többi sikeres ázsiai ország közül csak kevesek jellemzője. Erre az irányt India éppen az angol gyarmatosítás elleni harc módszereinek mindkét fél számára megfelelő, elfogadható mivolta létrehozásával vette. Hiszen Gandhi mozgalma megőrizte a keleti mentalitást, és megfelelt a nyugati demokratikus követelményeknek is. India és a nyugati világ érintkezése tehát az indiai kultúra bővülésével, modernizálódásával járt, de úgy, hogy a régi valóságát, jellegzetességét is megőrizze. Ennek aztán később lettek további olyan divathullámot elindító mozzanatai, amikor a legnépszerűbb nyugati zenekarok csillagai⁵¹⁴ merültek el az indiai világban, vagy Béke Nobel-díjas lehetett az indiai vallás szívében, Benáreszben a szegényeket gondozó Teréz anya.

India történetén végigtekintve, felvetődik még a kérdés, hogy a jövőben vajon India ősi kultúrája és történelmi eszméi hogyan fognak hatni világunkra. Mivel a mai napig a nemzetek közötti politikai vitákat a legtöbb esetben erőszakkal döntenek el, e kérdéskörben az erőszakmentesség indiai elve lehet a legfontosabb a világ számára. Hogy a jövőben más eszközökhöz folyamodjunk, amikor az egyik világtényező érvényesíteni akarja akaratát a másikkal szemben. Manapság is már bevett gyakorlattá vált egyébként, hogy nemzetközi bíróságokat és intézményeket hoznak létre, melyek célja a vitás kérdések eldöntése a nemzetek és az egyéb világszereplők között. Ez már talán egy lépés a helyes irány felé, amit az indiai kultúra mutat számunkra.

Mindebből az az igen időszerű tanulság adódik, hogy az emberiség mai helyzetében erősen oda kell figyelni egy ilyen nagy országra és kultúrára, mint az indiai, mert ősiségével és a modernizációra adott válaszával egyfajta mintául szolgál a világ többi nagy régiójának is,

⁵¹³ Neszmélyi – Kusai – Pap, 2007.

⁵¹⁴ A Beatles tagjai látványos, nagy sajtóvisszhangot kapó utazást tettek Indiába, és később is visszatértek erre a témára, zenéjükben, aztán klipjeikben, és mások is követték ebben őket.

amennyiben őrzi sajátosságait, és mégis be tud kapcsolódni a világegész szellemi és gazdasági körforgásába.

Források

A jógacsára filozófiája. FARKAS LŐRINC IMRE, h. n. 1997.

A Kínai Népköztársaság jelenlegi helyzete és biztonságpolitikája.
http://www.zmne.hu/tanszekek/vegyi/docs/fiatkut/pdf/Zhu_05_02.pdf

A magasztos szózata. Bhagavad-Gita. Budapest, 1987.

[Akbar, M. J.: Nehru : the making of India.](#) Penguin Books, Harmondsworth, Middx, 1989.

ANANDA, JUDY: *Kozmo-jóga. A testi-lelki boldogság kalauza.* Vizöntő, Bp. 1991.

ANTONOVA, K. A. - G. M. BONGARD-LEVIN, G. M. – G. G. KOTOVSZKIJ, G. G.: *India története.* Kossuth Könyvkiadó, Gondolat Könyvkiadó. 1981. Budapest.

BAKTAY ERVIN (szerk.): *Mahátmá Gandhi válogatott írásai és beszédei.* Budapest, 1928.

BAKTAY ERVIN: *India bölcsessége.* Budapest, 1943.

BAKTAY ERVIN: *India művészete I-II.* Budapest, 1981.

BALOGH ANDRÁS: *Nemzet és történelem Indiában.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988

BERLIN, ISAIAH: *The Sense of Reality. Studies in Ideas and Their History.* Chatto and Windus, London, 1996.

BHAVE, VINOBA: *Bhoodan Yajna.* Ahmedabad, Navajivan, 1953.

BHAVE, VINOBA: *Democratic Values.* Kashi, Sarva Seva Sangh Prakashan, 1962.

BHAVE, VINOBA: *Revolutionary Sarvodaya.* Bombay, Bharatiya Vidya Bhavan, 1964.

BONDURANT, JOAN V.: *Conquest of Violence. The Gandhian Philosophy of Conflict.* Princeton, Princeton University Press, 1958.

BONGARD-LEVIN, G. M.—GRANTOVSKIJ, E. N.: *Szkíthiától Indiáig.* Budapest, 1981.

CANNON, ALEXANDER: *Kelet mágusai. Tibet misztikája és csodái.* Viktória, Bp. 1990.

COOMARASWAMY, A. K.: *Hinduizmus és Buddhizmus.* Európa, Bp. 1989.

COUSINS (1991), L. S.: „Buddhism.” In: Hinnels (1991), John: *Handbook of Living Religions.* Penguin Books, London. (Eredetileg 1984) pp.: 278-343.

CSICSMANN LÁSZLÓ: Nukleáris fegyverkezés Dél-Ázsiában. Az indo-pakisztáni konfliktus az ezredfordulón. *Kül-Világ* 2004/2. <http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2004/02/csicsmann.pdf>

DARAI LAJOS MIHÁLY: *A filozófia kultúrtörténete.* Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2006.

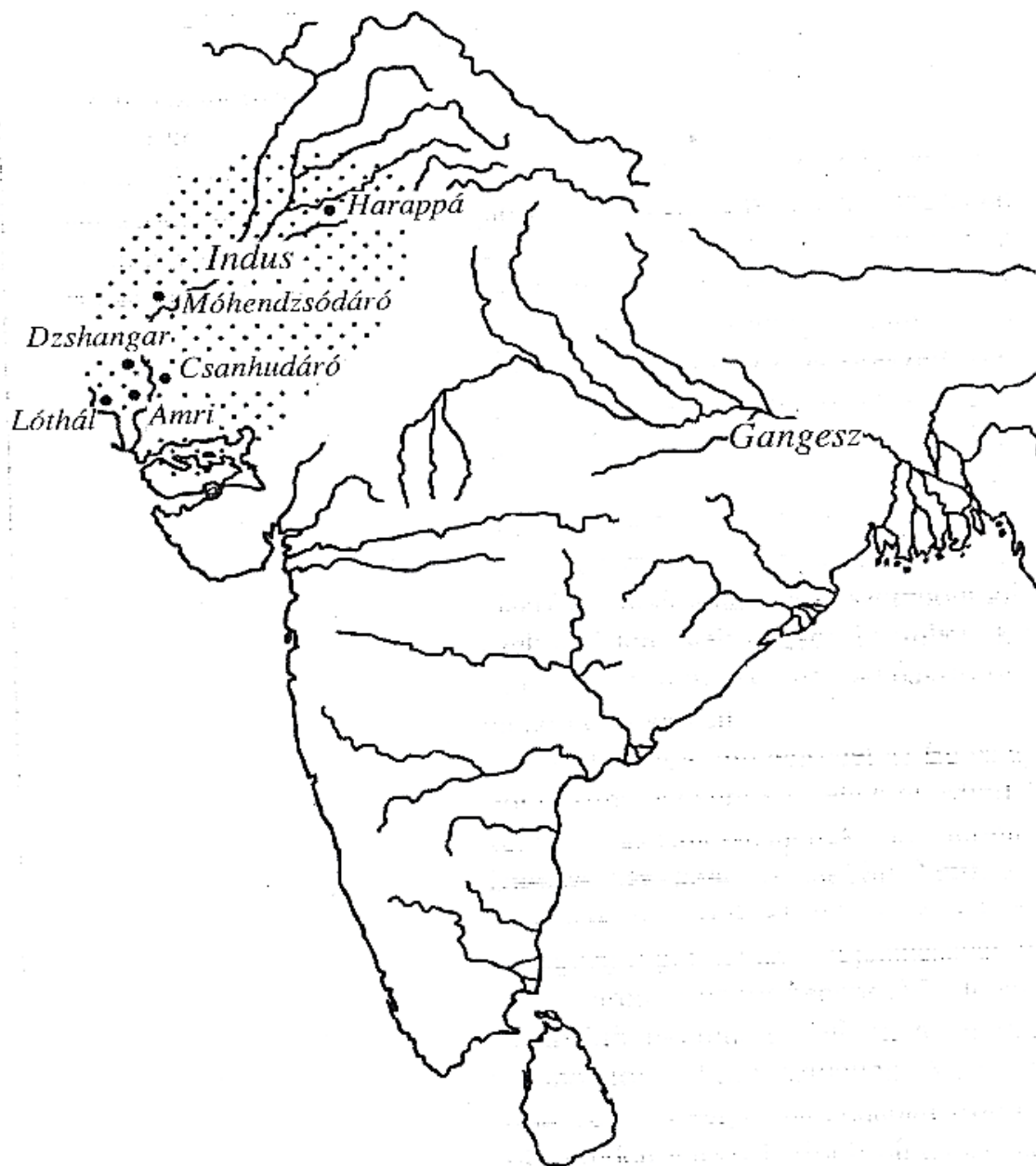
DIWAKAR, R. – AGRAWAL, M. (szerk.): *Vinoba: The Spiritual Revolutionary.* New Delhi, Gandhi Peace Foundation, 1984.

DUMONT, LOUIS: *Homo Hierarchicus.* London, 1966.

- DUNCAN, R. (szerk.): *The Writings of Gandhi*. Oxford, Duncan, 1971.
- FOLKERT (1991), Kendall W.: „Jainism”. In: Hinnells (1991), John: *Handbook of Living Religions*. Penguin Books, London. (Eredetileg 1984) pp.: 256-277.
- FROMM, E.—SUZUKI, D.T.: *Zen–buddhizmus és pszichoanalízis*. Helikon, Bp. 1989.
- GANDHI, MAHÁTMÁ: *Önéletrajz*. Budapest, Európa, 1987.
- [Gandhi, Mohandas Karamchand \(1869-1948\): Önéletrajz, avagy Az igazsággal való próbálkozásaim története.](#) Európa, Budapest. 1987.
- [Gandhi, Mohandas Karamchand: An autobiography, or, The story of my experiments with truth.](#) Navajivan Publ. House, 1989.
- [Gandhi, Mohandas Karamchand: Az erkölcsiség vallása.](#) Farkas Lőrinc Imre K., Budapest, 1998.
- [Gandhi, Mohandas Karamchand: Az igazság szolgája. Gandhi.](#) Ursus Libri, 2003.
- [Gandhi, Mohandas Karamchand: Mahátmá Gandhi, az indiai szabadsághős könyve.](#) Athenaeum, Budapest, 1922.
- [Gardner, Howard: Rendkívüliek: kivételes egyéniségek: Mozart, Freud, Virginia Woolf, Gandhi portréi és "hétköznapi rendkívüliségünk". Gardner.](#) Kulturtrade, Budapest, 1998.
- GÁTHY VERA ÉS BALOGH ANDRÁS: [Gandhi. Kortársak Gandhiról. Lakshmi M. Puri előszavával.](#) Napvilág, Budapest, 2000.
- GÁTHY VERA: *Az Indiai Nemzeti Kongresszus – Egy modernizáló párt a harmadik világban.* Kossuth Kiadó, Budapest, 1989
- GÁTHY VERA: *Gandhi*. Budapest, 1987.
- GERMANUS GYULA: *India világgossága*. Budapest, Franklin, 1934.
- GLASENAPP, HELMUTH VON: *Az öt világvallás*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1981.
- [Guénon, René: Általános bevezetés a hindu doktrínák tanulmányozásához.](#) Kvintesszencia K., Debrecen, 1999.
- HÉJJAS ISTVÁN: *A modern tudomány és a keleti bölcsélet*. Orient Press, Bp. 1990.
- [Héjjas István: India ősi bölcsessége: az indiai eredetű vallások filozófiája és létszemlélete.](#) INOK, Budapest, 2006.
- [India misztikája : az egység tanítói : antológia.](#) Filosz, Budapest, 2002.
- Indiai regék és mondák*. Budapest, 1964.
- IVANICS ZSOLT: Csavargás a hindu mondavilág sírkertjében. *Árgus* 2005. június. [Kalmár György: Mahátmá Gandhi: álom - politika – valóság.](#) Gondolat, Budapest, 1982.
- [Kalmár György: Mi a gandhizmus?](#) MTA Világgazdasági Kut. Int., Budapest, 1980.
- KARSAI GYÖRGY: *Az indiai konyha*. Aladdin konyhája, Minerva, 1986, 131-154. o.
- Kik nyomot hagytak a 20. században 6. Gandhi.* Napvilág kiadó 2000.

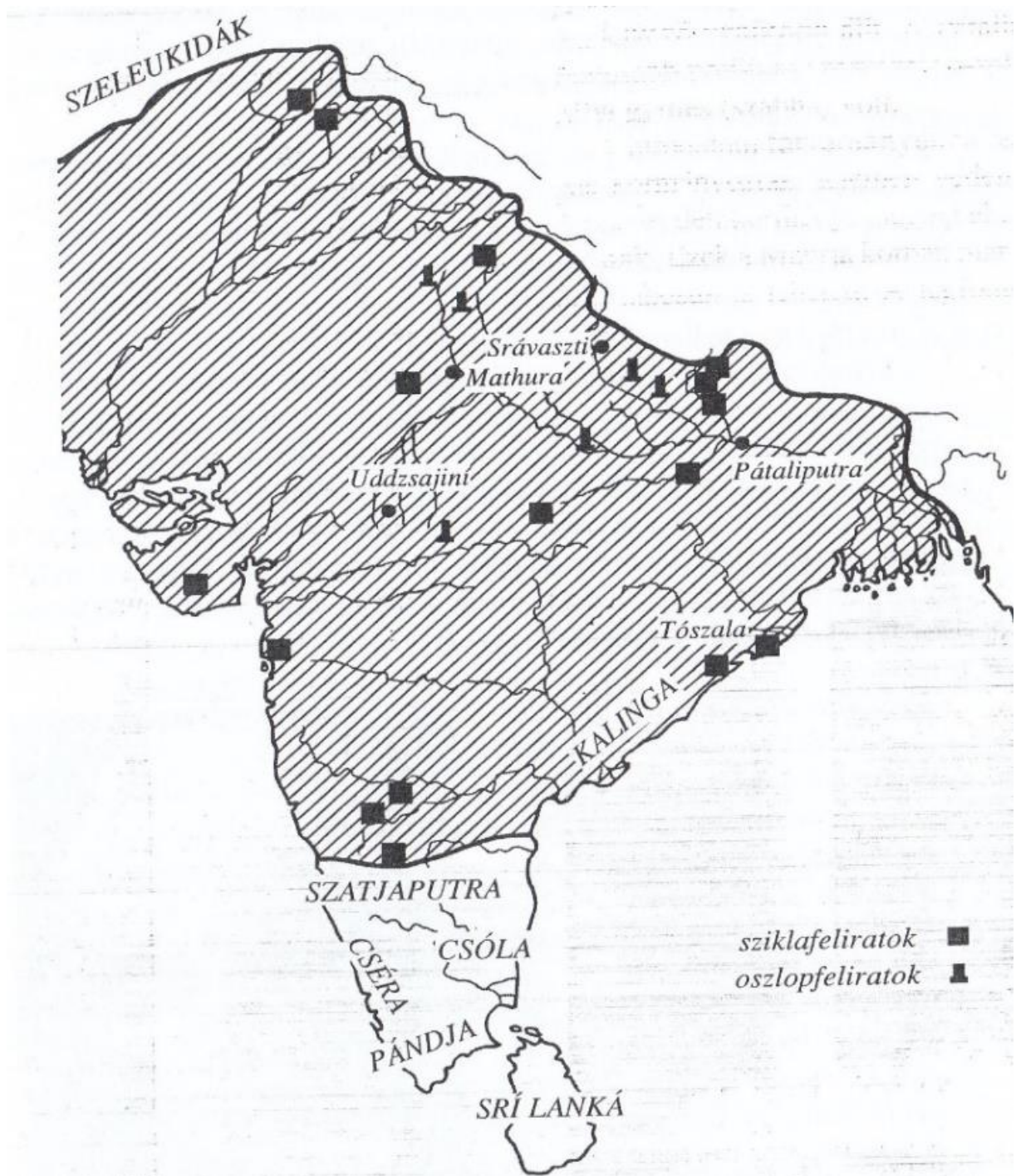
- [Kingsland, Venika Mehra: A hinduizmus.](#) Kossuth, Budapest, 2000.
- [Klostermaier, Klaus K.: Bevezetés a hinduizmusba.](#) Akkord, Budapest, 2001.
- KŐRÖSI CSOMA SÁNDOR: Buddha élete és tanításai. Kriterion, Bukarest. 1972.
- Lahore Declaration*, 1999. http://www.indianembassy.org/South_Asia/Pakistan/lahoredeclaration.html
- LORENZONI, CESARINA: *Mahátma Gandhi*. Agapé, Újvidék, 1992.
- M. [Kiss Sándor: A magyar diákok szabadságfrontja.](#) Művel. kut. Int., Budapest, 1983.
- Mahábhárata. Rámájana.* Budapest, 1964.
- Manu törvényei* (VII. és VIII. könyv). Budapest, 1915.
- MÚJDRICZA PÉTER: Az uszkai kísérlet. *Liget* 2007. március.
- MIKLÓS PÁL: *A zen és a művészet*. Magvető, Bp. 1978.
- [Moon, Penderel: Gandhi and modern India.](#) Norton, New York, 1969.
- [Naphimnuszok és tűzimák: válogatás a Rig-Véda himnuszaiából.](#) FARKAS LŐRINC IMRE Kvk., Budapest, 2001.
- NESZMÉLYI GYÖRGY IVÁN DR. – KUSAI SÁNDOR ZOLTÁN – PAP LÁSZLÓ: India – az új kihívás és esély. 2007. http://www.kulugyiintezet.hu/kszpdf/2007_01/KSZ_2007-01-09-NGYI-KSZ-PL-India.pdf
- ORWELL, GEORGE: Tűnődés Gandhiról. In: *Az irodalom felszámolása - Válogatott esszék*, Európa 1990. Forrás: http://w3.szepe.hu/6/irodalom/kedvenc/kc_10.html
Elektronikus kiadás: <http://www.terebess.hu/keletkultinfo/tunodes.html>
- [Parekh, Bhikhu: Gandhi's political philosophy. A critical examination. \(Repr.\)](#) Macmillan, Basingstoke – London, 1991.
- PÁRKÁNYI GERGELY: India jövője. 2005. <http://www.pointernet.pds.hu/ujsagok/evilag/2005-ev/11/20070222151843630000000853.html>
- [Pilát, Jan: Mahátma Gandhi.](#) Budapest. Gondolat, 1969,
- PUSKÁS ILDIKÓ: *Istenek tánca. Rövid áttekintés az indiai vallásokról.* Gondolat, Bp. 1984.
- [Puskás Ildikó: Lélek a körforgásban. A hinduizmus születése.](#) Balassi, Budapest, 2000.
- Pravda* 1973. szept. 25.
- [Ramana Maharshi: Abszolút tudatosság.](#) Filosz, Budapest, 2003.
- RAWSON, PH.: *Az indiai civilizáció.* Budapest, 1983.
- [Rosa, Giuseppe de: Vallások, szekták és a kereszténység.](#) Szt. István Társ., Budapest, 1991.
- ROSTA ERZSÉBET: *Vegetáriánus konyha Indiában.* Elektronikus kiadás: Terebess Ázsia E-Tár
- SCHMIDT JÓZSEF: *A szanszkrit irodalom története.* Budapest, 1923.
- SCHMIDT JÓZSEF: *Az ind filozófia.* Farkas Lőrinc Imre, Bp. 1991.

- SCHMIDT JÓZSEF: *Az ó-ind epika*. Bp. 1921.
- SCHMIDT JÓZSEF: *Buddha élete, tana és egyháza*. Farkas Lőrinc Imre, Bp. 1995.
- [Sivarama, Swami: Krsna Vrndavanában.](#) Bhaktivedanta Intézet, Budapest, 1998.
- STEIN AURÉL: *Ősi ösvényeken Ázsiában I-II*. Budapest, é. n.
- [Swami Prabhupada, A. C. Bhaktivedanta: Születésén és halálon túl.](#) The Bhaktivedanta Book Trust, Budapest, 1992.
- Szanszkrit líra*. Budapest, 1988.
- [Szemelvények a hinduizmus kutatásának történetéből. A katolikus hitegyházi hittérítés indiai tudósításai Magyarországon a XIX. század végén és a XX. század elején.](#) Szerk. TÓTH-SOMA LÁSZLÓ. Bába, Szeged, 2000.
- TÉCHY OLIVÉR: *Buddha*. Gondolat, Bp. 1986.
- TENIGL-TAKÁCS LÁSZLÓ: *India története*. Medicina – A Tan Kapuja Buddhista Főiskola. Budapest. 1997.
- Titkos tanítások. Válogatás az Upanisádokból. Budapest, 1987.
- TOMCSÁNYI LAURA: Lélekben és igazságban. *Magyarországi Evangélikus Egyház, Internet Munkacsoport*, 2000. <http://www.lutheran.hu/inhkyt.htm#1>
- [Tóth-Soma László: Veda-rahasya. Bevezetés a hinduizmus vallásfilozófiájába.](#) Bába és Társa, Szeged, 1997.
- [Vivekananda, Swami: A cselekvés és a szeretet jógája.](#) Ursus, Budapest, 2000.
- VUKMAN PÉTER: Új szövetségesek keresése: Jugoszlávia és az el nem kötelezett államok. *Klió* 2007/3. <http://www.c3.hu/~klio/klio073/klio148.htm>
- WATTS, ALAN W.: *A zen útja*. Polgár, h.n. 1997.
- WEIGHTMAN (1991), SIMON: „Hinduism.” In: Hinnells (1991), John: *Handbook of Living Religions*, Penguin Books, London. (Eredetileg 1984) pp.: 191-255.
- WOJTILLA GYULA: *A mesés India. A legrégebbi magaskultúrától a 18. sz.-ig*. Gondolat, Bp. 1988.

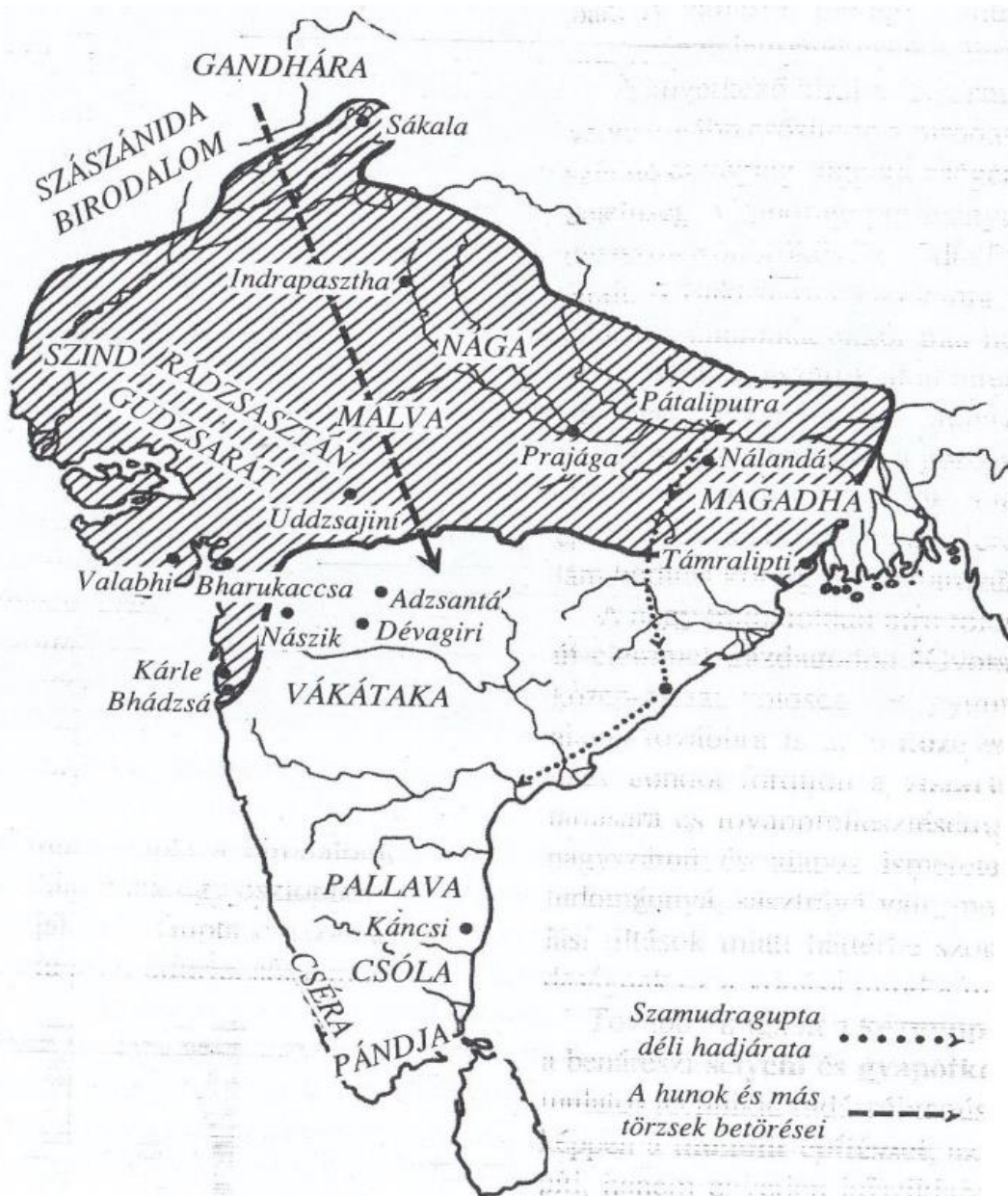

1. melléklet. A harappai civilizáció.

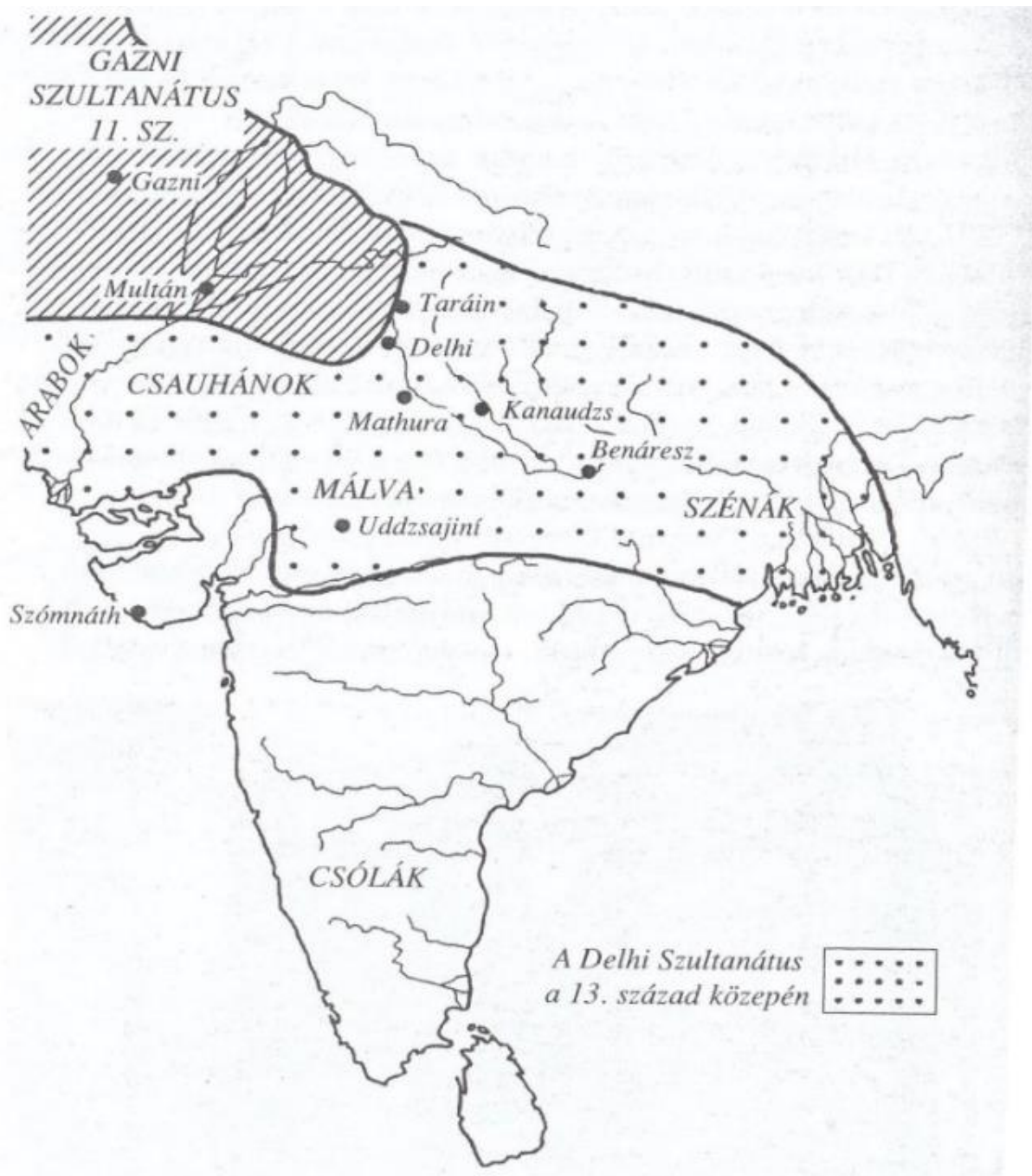
⁵¹⁵ Forrás: Tenigl-Takács 1997

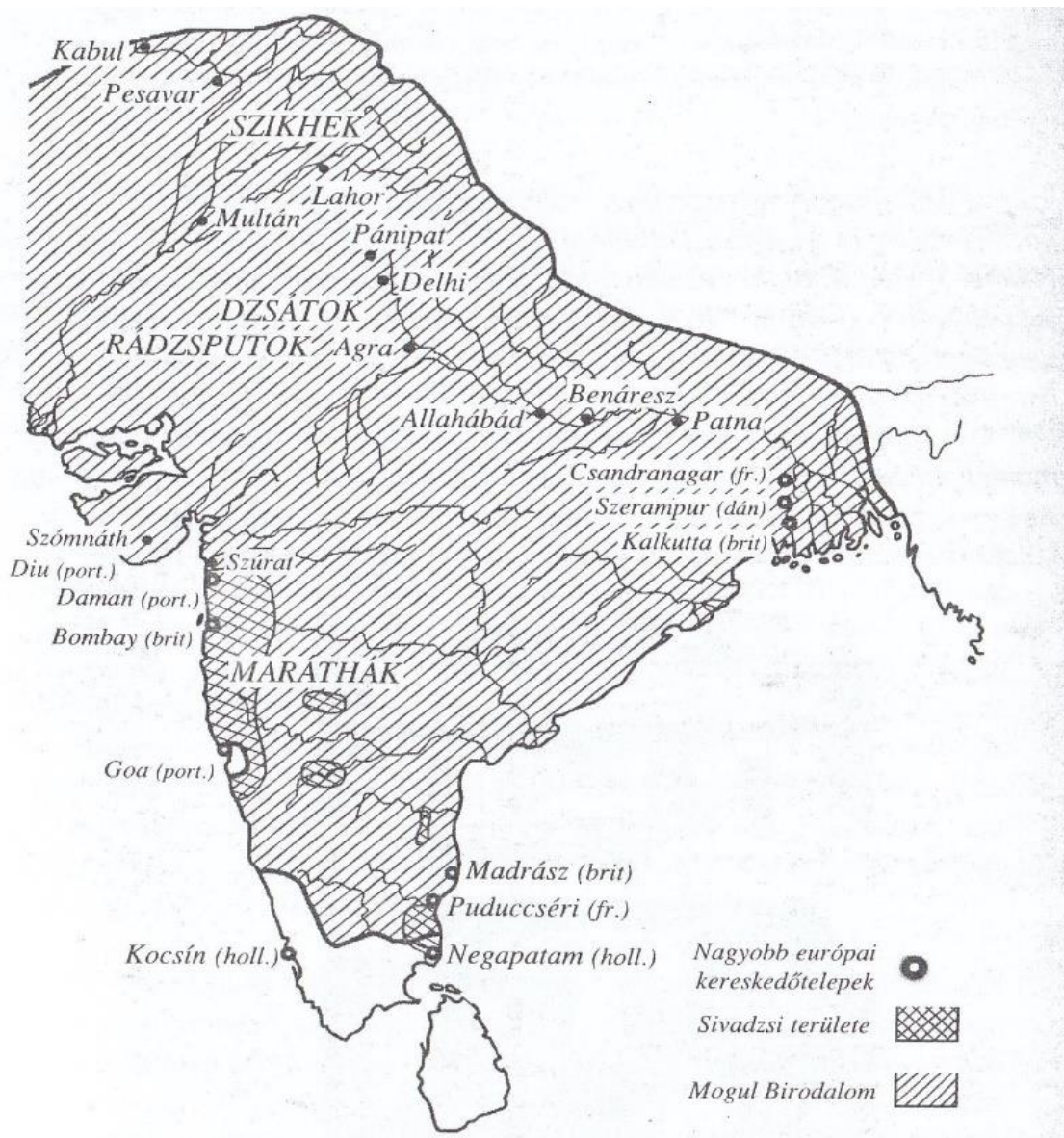
2. melléklet. A Maurja Birodalom Asóka korában.

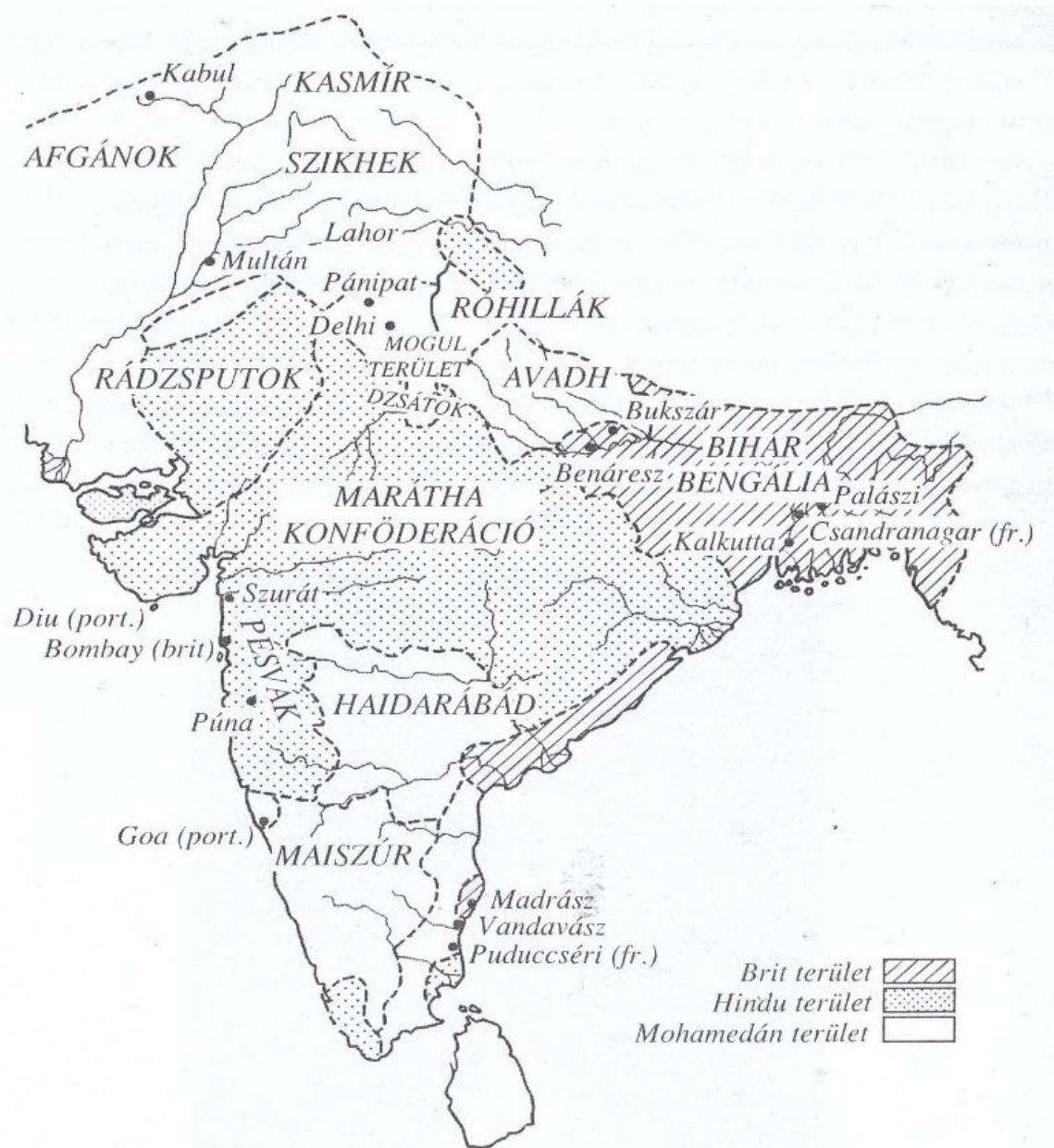
3. melléklet. A Gupta Birodalom.

4. melléklet. India a XIII. században

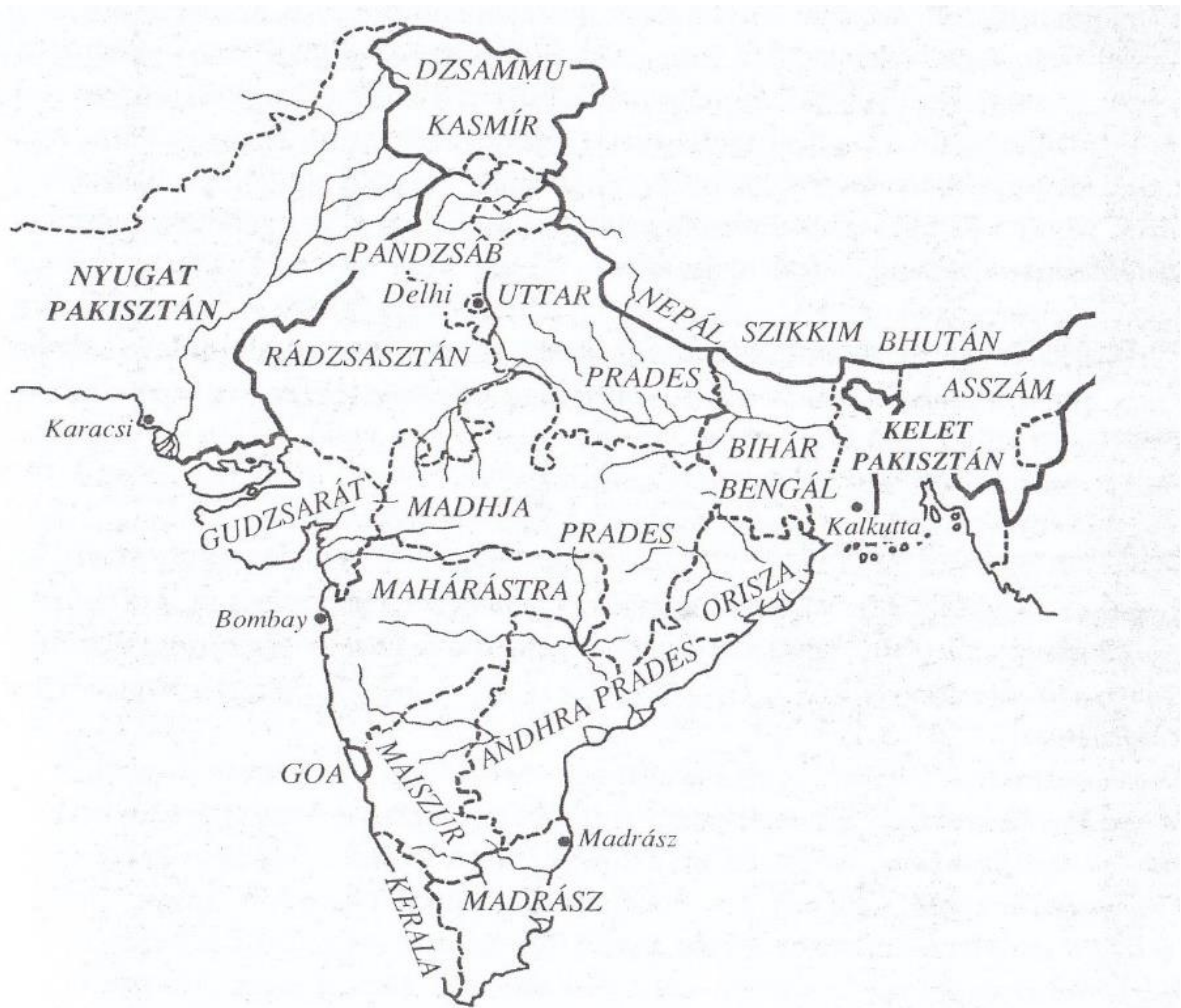
6. melléklet: India a XVIII. század elején.

7. India a XVIII. század második felében.

8. melléklet: India a XIX. század közepén.

9. melléklet. India szövetségi államai a függetlenség elnyerése idején,